

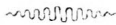
FRANGEPÁN KRISTÓF'

VELENCZEI FOGSÁGA

1514—19.

NAGYOBB RÉSZT MÉG ISMERETLEN EGYKORU LEVELEZÉSEK
ÉS EGYÉB KÚTFÖKBŐL.

ELŐADTA

AZ ACADEMIA' TÖRTÉNETTUD. OSZTÁLYÁBAN DEC. 7. 1850.

WENZEL GUSZTÁV,

ACAD. L. TAG.

•••••

PESTEN,

EISENFELS ÉS EMICH' KÖNYVNYOMDÁJA.

Frangepán Kristófnak velencei fogságát érdekesítette előttünk, Garay Jánosnak *Frangepán Kristófné* című igen jeles költői beszé-lye, mely 1846-ban Marczibányi Vincenzia-díjjal jutalmaztatván, a' Kisfaludy-Társaság' Évlapjainak VII. kötetében megjelent ¹⁾. Azon szoros összefüggésnél fogva, mely a' történeti költészet és a' történettudomány közt létezik, 's minthogy a' hazai történetet illető kút-fői vizsgálataim közben több ezen eseményre vonatkozó 's azt tisztá történeti világosságba helyező, nagyobbbrészt még ismeretlen egy-koru tudósításokra tettem szert, méltónak tartom történettudományi szempontból is róla néhány szót mondani. Talán hazánkknak azon koru felette érdekes története közleményeim által valamicskét fog nyer-hetni.

Azon folytonos háborúkra kell figyelmünket fordítanunk, mely-lyek Olaszországban VI. Sándor pápa' halála után (1503. évi augusz-tus 18.) beálltak. Közvetlen utódja III. Pius csak két hónapig viselte a' keresztyénség' első egyházi méltóságát. Ki azután II. Gyula neve alatt romai pápa lett, Roverei Julián, mint fellengző politikai tervek után járó, harczkodvelő férfi ismeretes a' történetben. Az ú. n. cam-brayi szövetség (foedus cameracense) 1508—1510., és az ezután 1510-ben XII. Lajos francia király ellen keletkezett ú. n. szent liga nagyobbbrészt az ő művei voltak. 'S mind a' mellett, hogy az innen kifejlődött eseményeknek fő színhelye Olaszország volt; az olasz stá-tusokon kívül mégis I. Miksa német császár, XII. Lajos francia, VIII. Henrik angol, Ferdinánd spanyol és II. Ulászló magyar kirá-lyok azokban szintén hol nagyobb, hol kisebb részt vettek. E' kor általában politikai eseményekben igen gazdag. X. Leo, ki II. Gyulá-

---

¹⁾ Budapestén, 1849. 576. 's köv. II.

nak halála után 1513-ban pápának választatott, ezeknek hatalmát annyira érezte, hogy harczias előde politikájáról azonnal lemondani képes nem volt.

Ez időbe esik Frangepán Kristóf velencei fogsága is, melyet általános történeti szempontból fel nem foghatunk, ha Európának a XVI. század kezdetébeni politikai mozgalmait és Magyarországnak ezekbeni részvétét szemmel nem tartjuk.

Közönségesen azt tartják történetíróink, hogy Magyarország az általam említett eseményekben semmi részt nem vett. Legfeljebb arról van szó, hogy Ulászló király az udvaránál lévő velencei követet fenyegette volna, mikép, ha a köztársaság a magyar korona régi követelményeinél fogva neki Dalmáthont által nem adja, ő szinte a cambrayi frígybe állni s részéről is Velencét megtámadni fogja. S valóban az olasz mozgalmak akkor nem is igen feküdtek Magyarország érdekében. Hazánkra a török hozott vészt; miért is Zsigmond lengyel királynak bölcs tanácsa az volt inkább ez ellen fordulni egész erővel, mint az olaszországi, minket nem illető viszonyokba elegyedni. Bakács Tamás esztergami érsek is, a velencei köztársaságnak elhatározott barátja, ez értelemben működött. Mindamellett számos azonkoru diplomatiai tudósításoknak vagyok birtokában, melyekből kitetszik, hogy Ulászló a pápa, a római császár és a francia király folytonos unszolásainak végre csakugyan engedett, és a cambrayi frígyhez csatlakozott. Istvánfi tudósít, hogy már 1506-ban kezdődtek a budai udvarnál Spiesshammer (Cuspinianus) János császári követ által az eziránti diplomatiai tárgyalások. Ezekben a francia követ is igen élénk részt vett. Miután az egyezkedés megtörtént, bekövelkezett a frígynek ünnepélyes megerősítése, s névszerint I. Miksa császárnak az okiratok Kosztiniczban 1510. october 1. Ulászló követei Berizló Péter székesfejevári prépost, és Akoskazi Sárkán Ambros pozsonyi gróf által adattak által ¹⁾.

Ezen szövetség Frangepán Kristófnak is adott alkalmat, hogy a velencei köztársaság ellen sikra szálljon. Mielőtt azonban eziránti tetteit és fogsága alatti eseményeit közölném, szükséges hogy az ezekben szereplett fő személyekkel megismerkedjünk. Ezek 1. *Frangepán Kristóf*; 2. neje, született *Lang Apellonia*; 3. ennek testvére s így Frangepán Kristófnak sógora *Lang Máté*, I. Miksa császár titoknoka, ki ezen idő történetében „*gurki libornok*“ neve alatt ismeretes.

1. Gróf *Frangepán Kristóf*, a hatalmas és gazdag gróf Fran-

¹⁾ Istvánfi: Regni Hung. Historia. Coloniae Agripp. 1724. 34. l. Az ezen diplomatiai tárgyalásokat illető okiratok, névszerint de Grassis Achylles a római pápa és Pasqualigo Péter a velencei köztársaság budai követeinek több rendbéli tudósításai, valamint általában a cambrayi szövetségnek viszontagságai hazánk történetére nézve olly érdekesek, hogy azokat más alkalommal különös értekezés tárgyául tenni szándékozom.

gepán Bernardinnak másodszületett fia volt, Arragoniai Loisa, Beatrix királyné' egyik közel rokonától. Volt még három testvére, János Ferencz, Máté és Ferdinánd, és négy nővére, kik kiházásztatván a' Corbaviai, Perényi, Corvin, Brandenburg és Dengelegi Pongrácz mind első rangu családokkal hozták őt összeköttetésbe. Atyjáról gróf Frangepán Bernardinról Istváni azt írja: „Animo indomito et controversias inter cognatos exortas non legibus, sed armis dirimere solitus¹⁾. „Kristóf is hős tettei és hadvezéri ügyessége által nagy hírt szerzett magának. De nagylelkűsége és szilárd jelleme szinte dicsővé tették nevét. Történetünkben főkép Jajezának török ostromlástól megszabadítása 1525. emelte nagyra érdemeit. Nem kevésbbé tette magát érdemessé a' haza' dolgaiban közvetlenül a' mohácsi vésznap után, midőn ő — mint Jászay mondja — egyetlen férfit állott e' borús napok' folytán a' magyar korona alatt, kit semmi pártérdek, semmi magán nézet, hanem egyedül a' közhaza 's királyi trón iránti rendületlen hűség vezetett“²⁾. És midőn ő ezt tettel is bebizonyította, 's egyetlen hadvezérünk vala, ki csekély de lelkes hadával a' drávántuli és dunántuli részeknek védelmére még Szolejman' győztes serege ellen is síkra szállani késznek mutatkozott, csoda-e, ha annyira a' közbizalom' férfivá lett, hogy köz érzellemmel 's köz akarral a' Dráván és Dunán túli megyéktől kormányzónak és pártfogónak tiszteltetett³⁾.

¹⁾ Regni Hungariae Historia. Coloniae Agripp. 1724. 18. l.

²⁾ A' magyar nemzet' napjai a' mohácsi vész után. I. k. 25. l.

³⁾ Ez még kevésbbé lévén ismeretes történeti irodalmunkban, Zarai Jeromos' Dandolo János velencei nobilehez Sümegen, 1526. october 22. írt levelének ez iránti szavait közölni szabadjon. Miután a' mohácsi ütközetet és a' hazának utána bekövetkezett zavarjait, névszerint a' törökkel határos vidékek' lakosainak megfutamlását elbeszélte volna, Frangepán Kristóft illetőleg így szól: „Vedendo el signor conte tanta fuga e vilanimita de tutti questi signori e paesi e che se perdevano si miserabilmente fece vn core de liono come el solito suo et pinse auanti con le sue gente tra la Sava e la Draua dagando animo e core a ogniuno maxime ali contadini; poi passo la Draua verso loste de turchi apropinquandosi a loro pur refranchando il cor ali populi et mando forsi 500 canali verso Albaregal a dar animo a quella cita. Et sua signoria torno oltra la Draua in vna terra ditta Chapontrio e li conuochò tutti li signori et zentilhomeni del paese, donde a vna voce comenzono a cridar et exclamar da proprio moto: Vogliamo che tua signoria sia nostro governorator e defensor generale, et si damo tutti sotto lobedienza tua, perche al tempo del soccorso de Jayza tu ci liberasti de Turchi et adesso in la perdition di questo regno siamo stati abandonati da tutti li nostri signori saluo che de tua signoria, perho non vogliamo altri che tua signoria per nostro gouernatore e defensore. E cussi fono daccordo tutti li baroni e zentilhomeni, et preseno sua signoria e lo leuono in aiere tra loro tre fiato significando superior et difensor loro contra ogniuno si turchi come etiam christiani cui li volese far violentie et eciam tra lhoro in lo paese sia defensor et pacificator de tutti, et elezeno sua signoria et lo Reuerendissimo Sagrabiense per imbasator loro ala maesta dela regina qual fugiuua in posonia per condolersi dila morte dil re con sua maesta. Poi

2. Neje született augsburgi patriciusleány *Lang Apollonia* vala, előbb gróf Lodron Gyula' hitvese, kinek halála után özvegyül maradván, később Frangepán Kristófhoz ment férjhez. Női erénye nagy hírrel bír történetünkben; melly iránt azonban észre kell vennünk, hogy a' magasztalására alkalmat szolgált eseményre csak részben történt úgy, mint közönségesen venni szokták. Jelen értekezésem részletenként fogja ezt felvilágosítani. Frangepán Apollonia 1519. február' 4. halt meg. Halála után Frangepán Kristóf újra megházasodott. Második neje Drágffy Anna volt (Wagner Károly ¹⁾ és utána mások hibásan Katalinnak nevezik), Kanizsai László' özvegye, kiről többnyire azt tartják, hogy Kristófnak csak eljegyzettje volt, 's hogy a' házasságot ennek halála (1527. sept. 22.) megelőzte. De képes vagyok oklevelet előmutatni, mellyből kitetszik, hogy a' házasság voltaképen megtörtént ²⁾.

subito sua signoria paso iterum la Draua per andar drieto li soi caualli quali erano andati verso Albaregal et la oste de Turchi si per veder quello faceua il gran Turcho come etiam per rifranchar li populi.“ etc. — „Essendo andato via il gran Turcho li contadini si comenzono ordinar contra li nobeli, dicendo vui sete causa dela perdition del regno volendo con ferro e foco proceder contra l'horo et haueuano gia cominzato a romper le strade e far del malle assai. Vedendo il signor conte che questo erra un grandissimo incendio lasarlo proceder, auanti se interpose con vna destra dolceza et honesto timore di aquietar questi populi e nobeli e segurar el paese, donde vedendo questi nobeli tal generosa opera chel signor conte facia per loro beneficio et per recuperation de tutol regno, si hanno congregati alquanti contati insieme et hanno creato et acetato con plenaria autorita sua signoria per defensore et gouernatore loro al ante scritto modo, che hanno fatto quelli de Sclauonia. Et con grande amplitudine et autorita etiam hanno mandato da sua signoria tutti li altri contati de qua del Danubio quali sonno XII pregando sua signoria li uoglia etiam acetar soto lombra et protezion sua come sua signoria a fatto Sclauonia e Posega e Barania e Semogia (Somogy) et Salla, quale son le magior parte del regno dongaria. Donde sua signoria ha mandato per tutto sui nunzii quali tra l'horo concluderano el simile con ditte altre prouintie uel comitadi per fina che sua signoria tornera dala maesta dela regina ala quale fu dedichato imbasator de Sclauonia insieme con lo Reuerendissimo Xagabriense. Poi subito tornea in drieto in queste prouinzie nele qualle sua signoria lasa tutte le sue gente a far persiste li nobeli e rustici nel pacifico viuer, et Jo (azaz Zarai Jeromos) etiam resto qui in Semogia e Barania con bon numero de caualli per nome del mio patro (Frangepán Kristóftot érti) asecurar il paese per fina laduento suo. *Sia certissima Vostra Magnificenza che questi populi hanno in tanta veneratione e fede el signor conte che con vno cenno li fara levar tutti in arme contra cui se uoglia al mondo qual stemo casa data da dio*“ etc. (Marino Sanuto' egykoru kéziratí kronikájának XLIII. kötetében).

¹⁾ Collectanea genealogico-historica illustrium Hungariae familiarum. Decas I. Posonii 'sth 1802. 8-o 39. l.

²⁾ Nos Christoforus de Frangepanibus Segniae, Wegliae, Modrusiaequae etc. Comes, Generalis Capitaneus Regni Hungariae, Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclauoniae Banus et Comes Comitatus Soproniensis etc. *ac Anna Dragffy consors mea charissima*; eadem etiam domina Anna onera et quaelibet gravamina Francisci Kanysay filii et Magdalenae puellae filiae suorum in se assumens memoriae commendamus per praesentes quibus expedit uni-

3. Apollóniának bátyja *Lang Máté* itt csak Európának azonkori legmagasabb diplomatai köreibei befolyásánál fogva, mellyel sógorának Frangepán Kristófnak is kedvére élni ügyekezett, nevezetes. Származására nézve augsburgi patricius' fia, 1505-ben gurki püspökké, 1511-ben bíbornokká, 1519-ben salzburgi érsekké lett. Nagyravágyása miatt mindnyájan gyűlölték; de ő mindamellettt hatalmát mindnyájokkal érezette. I. Miksa császárnak jobb keze volt.

És most magára vizsgálataim' tárgyára átmenvé, azt következő részletek szerint kívánom tárgyalni. I. Frangepán Kristóf' szolgálata I. Miksa császár' seregében; II. Elfogatása a' velenceieiktől; III. Velencei fogsága; IV. Nejének erényes magaviselete; V. Kiszabadulása a' fogságból.

I. Frangepán Kristóf' szolgálata I. Miksa császár' seregében a' velenceiek ellen. Említtetett, mikép II. Ulászló magyar király már 1506 óta igen szoros barátságban élt I. Miksa császárral, minek következtében mind a' cambrayi szövetségbe, mind a' szent ligába is be volt szöve. Ő maga ugyan a' velencei köztársaság ellen hadat nem kezdett; de az ország' nagyai közt sokan színtezzen irányba sodortatván, hol különös alkalom adta magát elő, Velence ellen fegyvert ragadtak. Ez állt a' Frangepán-családnál is; 's névszerint Frangepán Kristóf I. Miksa császár' seregéhez csatlakozván, ebben fő parancsnoki állomást nyert.

Figyelünk kell itt arra, hogy a' Frangepánok az Ádriai-Tenger mellett terjedelmes birtokuknál 's főkép vegliai szigetbeni állásuknál fogva Velenczének dalmáthoni igazgatóival (conti, proveditori) gyakran egyenetlenségekbe keveredtek, és nem ritkán ellen-

---

versis : Quomodo fidelis noster nobilis Demetrius Ember, qui castrum nostrum Egerwara pro officio a nobis tenuit, idem castrum cum inventario de rebus in dicto castro Egerwara existentibus et habitis nobis restituit; quod scilicet castrum nostrum commisimus, ut manibus egregii Dionysii de Hassagli cum omnibus rebus in dicto castro existentibus assignetur; super cuius castri restitutione et rerum in eo existentium et habitarum, eum quittum reddidimus et expeditum, ac modis omnibus absolutum; imo reddidimus et committimus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum Crisii in festo ascensionis Domini anno Domini 1527. (Locus sigilli impressi). Kollár' kézirati diplomatariumának IV-dik kötetéből az előbbi posonyi kamara' eredetije szerint. — Frangepán Kristófnak Drágffy Annávali házasságáról Josefich Ferencz segniai püspök, kelt ex Novi de Vinodol 1527. sz. Gál apát' napján Dandolo Jánoshoz többek közt így ír : „De le noue non so scriuer ala Vostra Magnificentia solum chel Magnifico conte christoforo se amarita cum la dona che iera de Knezaich (Kanisai) vn gran signor, la qual dona e nobilissima et richa e zouene et honesta.“ (Marino Sanuto' kézirati egykoru kronikájának XLIV. kötetében). Űgyszinte Moro János udinai helytartónak 1527. majus 8. költ jelentéséből a' velencei főtanácsoshoz tudjuk, „che el conte christoforo frangepan se atroua al castello dela sua dona in Vngaria (Marino Sanuto' XLV. kötetében); 's ugyan ennek azon évi september 21. költ jelentéséből „chel conte christoforo hauea mandato la contessa apresso modrusa.“ (Marino Sanuto' XLVI. kötetében).

séges érintkezésbe is jöttek. Általában találjuk ezt Frangepán Bernardinban és fiában Kristófban is. Ez utóbbit illetőleg észre kell még vennünk, hogy ő már 1490-ben, midőn Mátyás király' halála után új királyválasztás történt, Miksa' leghatározottabb pártolói közé tartozott, 's hogy neje utáni családviszonyainál fogva igen természetes vala, mikép ő azon párthoz állott, mellynek nagy tekintetű és befolyásu egyik fő embere tulajdon sógora, a' gurki bíbornok volt. Nem csoda tehát, hogy midőn 1509-ben a' cambrayi szövetség által egyesült fejedelmek Velenczét meglámadták, *Frangepán Kristófot* legott a' császári sereg' fővezérei közt látjuk. Guicciardini Ferencz egykoru olasz történetíró ez időre vonatkozólag mondja; „In Istria Christopharo Frangipane occupó Pisinio e Divinio“ ¹⁾. Egyébiránt Pasqualigo Péter', a' velencei köztársaság' Magyarországra küldött követének Zágrábban 1510. martius' 19. költ titkos tudósítását sem mellőzhetjük, mikép t. i. *Frangepán Bernardin*, mint látszik, Kristóf fia' nevében is, vele érkezett, 's Velenczének általuk a' háboru alatt történt károsítása iránt magát mentegetvén ajánkozott, hogy a' köztársasághoz általmenni, annak hadi szolgálatába lépni sőt Horváthon' elfoglalására is segítséggel lenni kész ²⁾.

De bármint legyen ez, I. Miksa Frangepán Kristófot érdemeiért a' velenceiektől ujonan elragadt vidékben fekvő *Ujvár* vagyis „*Newhaus*“ nevű várral jutalmazta meg; miről ez Augsburgban 1510. april. 4. reversalist is adott ³⁾. Frangepán Kristóf pedig I. Miksa'

¹⁾ La historia d' Italia lib. VIII. Genevae 1645. 430. l.

²⁾ — — — „Dil conte bernardin frangipani erra zonte li con il fiol e stato da re e in strigonia serue colloquii auti insieme. Si scuso esser stata sotto padoa a dannì nostri fo con X cauali mandati dal re al imperator; et di quello fe il conte christoforo frangipani in friul e in istria, dicendo fo causa quel retor drino distria etc. Et poi in secreto si offer se venir a soldo dila Signoria nostra, e li basta lanimo con poche zente aver la croatia e tuorla al re, con la qual il suo stato confina, per esser in mezo di do fiumi la saua et — — — — —. Et sopra questo fa longi discorsi.“ (Marino Sanuto' X. kötetében 1510. April 2.).

³⁾ Ich Cristoff Graue zu Franneckenpan Bekenn für Mich vnd all mein Erbn offentlich mit dem brief, Als der Allerdurchlewchtigist grossmechtigist Furst vnd Herr Herr Maximilian Erwelter Romischer Kayser zu allen tzeitten merer des Reichs etc. mein allergnedigister herr Mir die Holden, vnderthanen vnd guetter, so Tomian de Tarsy in der Phleg vnd Gericht Newhaws hat nachdem derselb Tomian den Venedigern als seiner Maiestat Veindten anhenngig ist zu demselben Sloss vnd Phleg Newnhaws, doch wann Ich desselbn abtritt, das Ich dann seiner Maiestat die berurten Holden vnderthanen vnd guetter auch abtretten sol, gnediglich zugestellt vnd gegeben hat, laut seiner Maiestat brief Mir daruber gefertigt, Das Ich darauf seiner Kayserlichen Maiestat zugesagt vnd versprochen hab wissenntlich mit dem brief. Also das ich dieselbn Holden Vnderthanen vnd guetter Wie die gehaissen vnd genannt sein zu obberurter Phleg Newnhaws eintziehen vnd mit allen Rennten Zynnssen diensten Robafa vnd aller nutzungen, Wie ander Holden zu demselbn Sloss gehörig Innenhaben nutzen niessen Vnd so Ich oder mein Erbn seiner Maiestat desselbn Sloss widerumb abtretten

szolgálatában tovább is katonai pályáját folytatván, a' császár és a' velencei köztársaság közti háborúban 1509-től fogva 1514-ig az előbbinek részén mindig előkelő szerepet vitt. Midőn 1511. augusztusban Gradenico Pál velencei tábornok Gradiscéi sikertelenül ostromolta, ő az őrseregnek egyik parancsnoka volt. 'S hogy más számos tettei közül csak a' legfontosabbakat emelem ki, ő volt az, ki 1514-ben Friaulban Marano' várát csel által bevette, 's nem sokkal ezután Montfalconét is elfoglalta.

Úgy látszik, hogy a' Frangepán-család, melly dalmát birtokviszonyainál fogva amúgy is a' velencei köztársasággal majd folytonos egyenetlenségben létezett, Kristófit egyetemleg nem csak vállalataiban támogatta, hanem különben is ügyekezettel tanusított, a' hol lehetett, a' velenceieknek kárára lenni. Így Velenczének minden csatavesztései is különös örömére voltak ¹⁾.

II. Frangepán Kristóf elfogatása. A' hadak' sorsa változékony 's látjuk, hogy gyakran, ki hős tetteknek legragyogóbb fényé-

werden, das wir seiner Maiestat oder derselbn Erbn die bestimbtm Holden, Vnderthanen vnd guetter auch widerumb abtretten vnd zu Irer Gnaden handden einanntwurtten vnd zuesteen lassen sollen und wellen, Ob sich aber mitler zeit als Ich das Sloss noch Innen hett begeben, das ain Anstandt oder Frid zwischen berurter Kayserlicher Maiestat vnd den Egemelten Venedigern gemacht darInn ausgetruckht wurde, das man denselbn Venedigern Iren anhengern vnd Vnderthanen Ire guetter so man In genomen oder eingetzozen hette widerumb zuestellen vnd geben solt, das Ich alsdann sollicher guetter auch widerumb absteen Vnd desshalben weitter kain ansprach oder fordrung zu seiner Maiestat noch yemands anderem haben sol noch will, alles treulich vnd vngeuerlich, Des zu Vrkhundt hab Ich Mich mit aigner handt vnderscriben vnd zu merer sicherhait mit vleiss erpetten die Erwirtdigen Edlen vnd gestrenngen mein besonderlieb Frewndt, Herrn Johanssen Gewmann Erwelten Hochmaister sand Jorgenordens zu Mulstat vnd Herrn Ernsten von Welden Ritter baid berurter Kayserlicher Maiestat Rete das Sy Ire Insigl zu gezewckhnus doch In Iren Erbn vnd Insigeln on schaden hyeran gehanngen haben. Geben zu Augspurg am Vierdten tag des Monats Aprillis Nach Cristi geburde Fufttzehnhundert vnd im zehennnden Jarn.

(két peesét' helye)

Ja kz kr

Fn Ru su

ps.

(Az aláírás, mellyet én itt latin írásban közlök, glagolita betűkkel történt. Jelentése ez: Ja knez Kristof Frangepan ruku swoju pisach; azaz: *Én gróf Frangepán Kristóf saját kezemmel írtam.* Úgy látszik, hogy Frangepán Kristóf horvát aláírása által azon gyanút akarta elkerülni, mintha a' magyar király' meghagyásából szolgálna Miksának). Ezen oklevélnek eredetie a' bécsi császári titkos levéltárban találhatik.

¹⁾ P. o. Marino Sanuto kézírati krónikájának XVI. kötetében 1513. junius' 25-kére vonatkozólag közli a' vegliai proveditore ser Francisco Michiel' levelet: — „come hauendo auto noua quelli frangipani vicino a Vegia dila rota de francesi per sguizari, hanno fato gran festa d'cendo e sta roto etiam il campo nostro et minazano voler venir sopra quella ixola di vegia.“ etc. V. ö. a' velencei köztársaságnak alább még közlendő levelét II. Ulászló királyhoz 1514. aug. 17-kéről.

ben tündöklük, rövid idő múlva e' változékonyságnak igen szembe-
tűnő példáját mutatja. Frangepán Kristófnak is ez volt sorsa; mert
hadi szerencséjének közepette még 1514-ben június' 5. esett velen-
czei fogságba.

Fugger János Jakab ezen eseményt következőleg beszéli el:
„Der Graf von Frangepan liesse im Monat Junio von dem vene-
dischen Hauptmann Mercurio sich und seine Hauptleute, unter
denen auch Otto von Thurn, und Melchior von Maszmünster ge-
wesen, bey Gradisca betruglich zu Gast laden; die wurden von Jo-
hanne Vetturio in der Nacht, da sie gut Geschirr mit einander mach-
ten, überfallen, und wiewol der Grav sich lang und häftig gewehret,
aufgehoben und nach Venedig gesendet; daselbst man ob dieser
Beute sich sehr erfreute, weil der Grav, eine grosse starke Person
und gefürchter Kriegsheld, dieser Krieg über der Venediger böser
und bitterer Feind gewesen. Sie mussten daselbst lange des Ker-
kers hüten; dann der Keyser wolte sie nicht ausledigen, welcher
auf sie gar unlustig war und sagte: Er habe sie in Friaul geschicht
das Land wider den Feind zu beschirmen, nicht aber mit demsel-
ben Gelag zu halten. Doch ist Otto von Thurn mit besagtem vene-
dischem Landobristen Vetturio, den die Keyserlichen gleichfalls
gefangen bekamen, ausgetauscht worden“¹⁾.

Ezen elbeszélés mindazáltal kettős tekintetben hibás; mert
Frangepán Kristóf' elfogatását nem úgy közli mint történt; I. Miksa
császár pedig hadparancsnokának sorsa iránt sokkal elevenebb rész-
vétet mutatott, sem mint irányában illynemű kedvetlen nyilatkozatát
csak feltenni is lehetne.

Elöttem fekszik *Longena Péter*, a' velencei köztársaság' Ma-
rano előtti hadparancsnokának 1514. június' 5. költ hivatalos jelen-
tése Frangepán Kristóf' elfogatásáról. Ebből kitetszik, hogy Longena
különös hadi csellel élvén, ezen nap reggel három óra tájban hu-
szonöt lovast Gradiska felé küldött, többi népével pedig lesben állt.
Ugyan akkor a' császári katonák kirohanást tevén Majanoba, már
visszavonultak vala, midön a' huszonöt lovast szaladni látván, reá-
jok rohantak újra, hogy őket elfoghassák; de általok a' lesre csalat-
ván és a' velencei számosabb katonaságtól megtámadtatván, *közö-
lők Frangepán Kristóf megsebesített és ötvened magával elfoga-
tott*, társai közül pedig sokan levágattak vagy megsebesültek²⁾.

¹⁾ Spiegel der Ehren des höchstlöbl. Erzhauses Oesterreich. Nürnberg 1669.
VI. könyv. 1310. l.

²⁾ Közlöm Longena Péter' jelentését Marino Sanuto' XVIII. kötete szerint: —
— „Domino Petro di Longena — in questa matina a hore tre di zorno
mandoe a corer da XXV cauali fin soto Gradisca, e lui con il resto dile
zente si messeno in arguaito; e corsi inimici erano za ussiti et reduti a Ma-
riano, de che visto li cauali prediti corer essi inimici ussiteno per darli
drieto. Vnde nostri li fono al impeto et fu preso ferito il conte Christoforo

Frangepán Kristóf elfogatása, a' császáriak' részén csüggedtséget, a' velenceieknél nagy örömet idézett elő. Mert harcüzgyes és vitéz férfi vala ő, kinek hiánya nagy veszteség volt Miksa' seregében. A' velenceiek még azt is remélték, hogy Maranónak őrseregét általa arra fogják bírhatni, mikép a' várost nekik általadják. Vannak tudósításaink junius' 5-kétől 9-kéig, mikép a' velencei tisztek, névszerint a' manfionei kormányzó Sovergnano Jeromos, ügyekeztek ötet arra bírni, hogy Marano' parancsnokait, kik közt egy unokaöcscse is volt, felszólítsa, miszerint magokat és a' várost megadják. De ő magát egyedül a' Signoria' foglyának vallván, ezt nem tette, sőt fenyegetőzván, mikép ha kényszerítenék, a' maranoiakat még tartósabb ellentállásra buzdítandná, hajóra vitetett, mellyen junius' 9. Velenczébe érkezett ¹⁾.

Mindjárt junius' 10. a' velencei pregadi tanács azt végezte, hogy Frangepán a' Toresella nevü fogházban tartassék, hol már több előkelő fogoly őriztetett; hogy az örök megkettőztessenek, és a' tömlőczők' főnöke Dandolo János Antal fogsága felett különösen örökjék ²⁾.

Hogy pedig Miksa császár Frangepán Kristóf sorsában élénk részvétet tanusított, nem csak azon számos lépésekből tetszik ki, mellyek fogsága alatt megszábadítása végett Velenczében történtek, 's mellyeknek nagyrészt a' császár volt szerzője, mindig pedig elő-

con zercha 50 altri, parte dil resto feriti et morti. Et di nostri da 8 sono presi et cussi sono ritornati con questa victoria li.“ —

¹⁾ Már Longena Péter' junius' 5-kei jelentésében olvassuk: — — „et doman condura esso conte christoforo soto Maran et veder di farsi rendino.“ — Mindjárt más napról van tudósítás a' Marano előtti hajókból: „— — tutti stavano in aspetation di veder el conte christoforo zongesse; non a potuto per via di mar venir alcun per li tempi contrarii;“ — az udinei helytartó, ser Jac^o. Badoer pedig junius' 6-káról jelenti: „come il conte christoforo fu condotto a perpedo, e li quel zorno si reposerano. E ferito in la faza, et poi lo condurano soto Maran per veder di averlo;“ — különösen még kiemelvén: „Item quelli di Udene non hanno monstrato molta alegrezza di questa captura.“ Junius' 9. a' Marano előtti hajókból Velenczébe érkezett tudósítás így szól: „Di esser sta condotto li il conte christoforo; el qual prima fo menato in campo dal governador manfion, e domino hironimo sovergnan. E li fo dito, era preson di esso souergnan, el qual rispose: Jo non son tuo preson, ma dila signoria. Et dicendoli volesse andar soto la terra e dir a suo nepote che li, e quelli altri capitani, si volesseno render. El qual rispose, nou mi mene perche si vado, diro che i se tegna, perche non voio esser traditor; poi mio nepote non ha il governo, non ui he altri capitani boemi. Si che uedendo questo terminono menarlo li in galia doue stete zorni —. Et poi lo mandano de qui con vna fusta fino ali primi lidi.“ (Marino Sanuto u. o).

²⁾ Junius' 10-kén „Fo terminato mandar il conte christoforo frangipani, chera in camera nuoua di signori di note, in Toresela, doue e il capitano Rizan et il capitano Renier ferido el qual e infermo di la gamba. E duplicato li custodi et ha il cargo di questi presoni ser zuan antonio Dandolo quondam ser francisco. E cussi fo fatto.“ (Marino Sanuto u. o).

mozdítója; hanem két igen érdekes levélből is, mellyeket Miksa a' fogságban letartóztatott Frangepánhoz maga intézett. Mindkettőt közli olasz fordításban Marino Sanuto, munkájának XXV. kötetében.

Elsje ezeknek, költ Linzben, dec. 28. 1517. eredetileg német nyelven Frangepán Kristóf- és neje Apolloniához, ki, mint hű élettársa, őt fogságába is követte. A' császár sajnálkozását mondja ki, mikép felszabadításuk végett tett minden ügyekezetei mindaddig sikertelenek maradtak; mindazonáltal kedvezőbb viszonyok állván be, most már biztosan reményli, hogy rövid idő alatt visszanyerendik a' szabadságot. Addig legyenek még türelemmel; ő mindig különös kegyelemmel leszen irántok. E' levél így hangzik:

Maximiliam dei gratia Imperador de romani electo atc.

Nobeli casi fideli et deuoti. Nui hauemo portato gratiosamente gran compassion et summo despiacer continuamenta dela uostra longissima et dura presonia; et percio sempre et sempre habia posto et usado ogni possibile diligentia per liberarui, ouer almanco per lizerirue la presone et farue meter in loco da canalier, la qual cosa benche cum assaissime pratiche et boni mezi sia sta tratada, tamen non hauemo possuto obtenir cosa, che mai se hauessemo pensato: ma essendo al presente le cose in altro modo et termine di quello le soleuano esser, speremo uui tutti dui in pochi zorni et presto liberarui di tanto uostro affanno, ouer almeno certamente lizerirue in bona parte; la qual cosa ue femo intender per gratioso auiso et nostro conforto. Azio ue sapiati governar, et desideremo da uui con instantia, che per lo auignir uoliati questo poco di tempo suportar senza affanno, perche nui siamo inclinadi oferendoui el nostro gratioso voler. Dat. in la nostra cita de linz adi 28 dil mexe di dezembre 1517. et del nostro regno Romano 32.

Per regem.

Comissio domini
Imperatoris propria
Renier Secr.

Kivül. Ali nobeli nostri cari fideli et deuoti christofolo et Apolonia conte et contessa de frangipani.

Ezen levél, mellynek megvívője Rench István a' császár' egyik híve volt, 1518. január' 20. érkezett Velenczébe. A' pregadi tanácsban felolvastatván, az illetőknek kézbesítettett ¹⁾.

Úgy látszik, hogy Frangepán levélben válaszolt a' császárnak, 's hogy azonkívül Rench Istvánnak szóval is meghagyta, mikép több tárgyra nézve a' császárt felvilágosítsa 's illetőleg megkérje. A' császárnak erre egy új levele, költ Insbruckban, martius' 11. 1518., mely Velenczébe ugyan ezen hónap' 31. érkezett, 's mellyben ismé-

¹⁾ Marino Sanuto XXV. kötetében 1518. januar' 20.-kára vonatkozólag: „Vene in colegio vna lettera, scriue limperador di (28) dil pasato da linz al conte christoforo di frangipani et sua moglie madona polonia sorela dil cardinal Curzense in todesco qual fu tranlatada. Li scriue per conforto suo etc.“

telve előbbi vigasztalásait és biztosításait, Miksa azt igéri, hogy a' fogság' könnyítése végett is minden módon fog a' velencei köztársasággal tárgyalásba bocsátkozni, tudtul adván neki egyszersmind, hogy addig is már 500 rajnai forintot rendelt segedelempénzül számára kifizettetni, mellyek legközelebb váltó által Velenczébe küldetnek. A' levél így szól:

Maximilianus Dei gratia electus Romanorum Imperator etc.

Nobele et caro fidel. Nui hauemo recepute le Tue lettere et bien inteso tuto lordene, che hai comesso al nostro seruidor stefano rench, el qual ogni cossa ha referido. Et sapi, che gratiosamente te habiamo compassione dela tua dura et longa presonia, et mai hauessemo creduto che li venitiani se hauesseno tenuti cossi duri verso di te; ma che li te hauesseno demonstrata qualche piu dolceza et asueleza per amor nostro et per amor de altre assaissime importantissime facende, et non hessendo fin qui de cio fato cosa alcuna nui siamo di tal speranza che in breue el sara tratade qualche cosa fructuosa per ti. Per tanto te uogli insieme con la tua cara consorte confortarte bene et star con bona speranza; la qual tua consorte fidelmente fin qui te ha fato compagnia. Apresso questo te femo intender, che nui circha la piezaria, con la qual tu speri liczerir la tua dura presonia, secondo tu ne manifesti, gratiosamente trateremo et non sparagneremo diligencia alcuna. Piu oltra hauemo ordenato 500 fiorini de rens per subuegno tuo, et de la ditta tua consorte, et per li ditti te mandemo vna lettera de cambio, come uederai. Et sapi che volvemo gratiosamente in memoria la tua longa et dura presonia, et lo interesse et gran danno, che per causa de quella hai patido; et etiam la fidel compagnia et patir insieme con ti dela tua prenominata consorte, et del tutto al suo tempo et loco restaurarue et con ogni gratia recognoscer el tuto, la qual cosa per gratia non te hauemo voluto celar. Data in yspruch die 11 marcii 1518 del nostro Regno 22.

Per regem.

Comissio Cesaree

Maiestatis propria.

Kicül. Al nobel nostro caro fidel christoforo conte de franca-pani etc. governador nostro de adelsperg et del carsto.

III. **Frangepán 'Kristóf' velencei fogsága.** A' magyar király ez időben, mind a' mellett hogy I. Miksa császárral barátságban élt, Velenczének legalább nyílt ellensége nem volt, 's így a' státusok' egymás közti nemzet-jogi viszonyainál fogva a' diplomaiai összeköttetés Magyarország és Velence között teljes épségében fennállt. Magyar követ Frangepán Kristóf' elfogatásakor Velenczében Moré Fülöp volt. Ez mihelyt Frangepán Kristóf' elfogatását és Velenczébe érkezését megtudta, azonnal sorsa' könnyítése végett a' velencei kormány és pregadi tanács' kegyességéhez folyamodott. Még julius 25-kén (augusztusban Moré Fülöp visszautazott Magyarországra) látjuk, hogy ő, ki a' Velenczében akkor mutatkozott pes-

tisből lakházában történt néhány halálesetnél fogva különös orvosi vigyázat alatt volt, Frangepánt mint magyar főurat és a magyar király' emberét a' köztársaságnak különösen ajánlotta ¹⁾).

A' ferrarai köztársaság is, kit Frangepán Kristóf, János-Ferencz testvéréhez írt levelében nagybátyjának nevez, Velenczében lévő követe által öt azonnal a' Signoria' kegyeibe ajánlotta ²⁾).

II. Ulászló király maga is, tudtára esvén Frangepán Kristóf' elfogatása, kedvéért a' velencei köztársasághoz írt levelet, mellynek szövege mindazonáltal nem tudatik. De a' köztársaság' felelete igen érdekes, egyszersmind annak a' magyar király' irányában némileg ingerelt kedélyét mutatja. Szinte Marino Sanuto' XVIII. kötetéből közlöm a' velencei köztársaságnak Ulászló magyar királyhoz írt válaszlevelét.

Copia di una altra lettera scritta al dito Serenissimo Re in risposta di una di sua Maesta.

Accepimus nuper a Maiestate Vestra litteras, que pergrate nobis quidem fuere, sicuti alias semper esse solent, quecunque eius nomine nobis representantur, pro inconcussa vetere amicitia nostra et confederatione. Per eas autem litteras sapienter asserens Regia Celsitudo Vestra, dubios esse bellorum euentus, ob idque minime se mirari captum a nostris militibus fuisse *Comitem Christoforum de Frangepanibus*; petiit a nobis rationibus a se demonstratis, *ut eundem Comitem commendatum habeamus, quo honeste hic tractetur*. Qua de re bono animo esse volumus Regiam Maiestatem uestram. Nam licet is Comes Christoforus longe accerrimus se nobis hostem prebuerit; rationem tamen Regie commendationis uestre, que apud nos non magni esse ponderis nunquam potest, et pro nostro instituto; quod pridem iussimus, deinceps quoque honeste illum profecto commodeque tractari faciemus. Illud vero graui nos molestia affert (afficit), cum minus vera relatione ad Maiestatem Vestram fuisse (allata) audiueremus ea, que ipsius animum perturbare potuerint: Quod scilicet Classis nostra Comitibus Bernardi bona et maritima oppida inua-

¹⁾ Marino Sanuto XVIII. kötete szerint, július' 25-ke alatt: „L' orator di hon-garia domino philippo more, qual per esserli morti alcuni servitori di peste in casa doue el staua a S. Stefano e partito e sta ala zuecha, mando a dir ala Signoria volcua venir in colegio a dir cosse de importantia ouer se li mandasse de colegio li da lui. E fono mandati ser Luca Trun savio dil conseio, e ser Gasparo Malipiero, sauii a terra ferma, i qualli andono et a longe li parlono, et licentiato il pregadi resto la Signoria tardi aspetar ritornasceno, e non ritornono. Ma vene Zuan Jac^o. Caroldo secretario stato con l'horo, e disse: Non e nulla; *ricomanda il conte christoforo e in toreselle*.

²⁾ Ezen levél a' velencei fogságban 1514. aug. 29. kelt. Frangepán Kristóf azt írja: „che da poi che son pregione, non ho hauuto lettera, ne ambasciata alcuna dal signor padre, ne da fradelli, ne da alcuno deli amici mei, se non solamente dal signor duca de ferara auunculo nostro, la Signoria del qual me ha ricomandato ad questa serenissima Signoria per lo oratore suo, el qual cum licentia e stato qui de sopra, douio sono aserano“ stb.

serit ac depopulata sit, ea dumtaxat de causa, quod eius filius Caesarea merens stipendia contra nos bellum gessisset. Quocirca non ab re hoc loco de iis summam recensebimus, que initio Julii proximi exacti mensis copiosius ad oratorem istic (isthinc) nostrum perscripsimus, ut Vestre Maiestati communicaret; ex qua quidem communicatione optime iam dudum ipsa cognoscere potuerit, quam longe aliter ea se res habeat atque ab aliis sibi insinuatam sit. Vere enim cum Comes ipse Bernardinus fere toto huius belli tempore nihil hostile omiserit aduersus loca nostra, et ea incolentes fideles nostros, non modo in patria Foro Julii et in Istria, sed Velie atque aliis ubique potuit locis quasi pro paruo hec haberet; postremo etiam misit Comitem Ferantem filium suum ad noua quedam in nostros damna perpetranda. Cuius tandem rei indignitate permoti Velienses nostri vna tantum biremi instructa loca quedam ipsius Comitis finitima appetentes, nonnullis quidem, sed plane modicis detrimentis affecere; et eius rei nos certiores facti, etsi minime damnari poterat, utpote quia iusta esset priorum periculorum propulsatio; misimus tamen confestim mandata ad illum Rectorem nostrum, ut fideles ipsos nostros ab iis peragendis, que sibi in animis proposuerant, continuo reuocaret: id quod opportune admodum effecit, atque sic grauioribus certe motibus obuiam itum est. Quare compertum habeat Maiestas Vestra, eos, qui nostre ditionis sunt, non ultro lacessere nunquam, nisi ex prouocatione depugnare; quicumque hostes extiterint, ne dum temere nostrorum quisquam auderet aut nos id pateremus hostiliter facere in subditos Regie Maiestatis Vestre, quippe quam preter id, quod nos Jure inuolati atque perpetuo inter nos federis facere nunquam destitimus quodam etiam mutuo animorum affectu naturalique obseruantia nostra sumus perpetuo prosequuturi. Data in nostro Ducali Palatio die 17 mensis Augusti 1514.

B. Cominus.

Látjuk tehát, hogy mindjárt fogsága' kezdetén voltak Frangepán Kristófnak tekintélyes barátjai és pártfogói, kik, hogy sajnós sorsán segítsenek, mitsem mulasztottak el. Ennek és a' velencei köz-társaság' lovasias szellemének köszönhetette ő, hogy minden kedély-ingerültség mellett is, mellyel a' velenceiek ellene mint egyik leg- vitézebb és legállhatatosb ellenségek ellen, viseltettek, mégis igen tisztes fogságban tartatott. Toresella tömlöcznek neveztetett; 's Frangepán Kristóf maga, atyjához aug. 29. 1514. írt levelében emeli ki, hogy ugyanazon tömlöcz ez, mellyben az előtte velencei fogságban volt mantuai herczeg őriztetett.

Marino Sanuto' nagy becsü krónikájának XVIII., XIX. és XX. kötetiben több levelek 1514. és 1515-ből, nagyobb részt olasz fordításban találatnak, mellyek Frangepán Kristóf fogságára vonatkoznak. Ezek tőle, nejétől és atyjától levén írva, de egyébiránt fogságának és házi életének részletes viszonyait megismertetvén, akár

egyedül az ő sorsát, akár általában a' magyar fő családok' azon koru állapotjait tekintjük, oly nagy érdekekkel bírnak, hogy azokat egész terjedelmükben közölni helyén valónak tartottam.

Ritkán sikerül régibb koru, történetileg nevezetes személy' jellemével oly határozottan, oly hiven és oly tiszta színben megismerkednünk, mint ezen levelek által Frangepán Kristóféval. Gondolkozasmódja, érzelme, egész hajlama tárva van előttünk; 's ha már tettei után őt a' haza' XVI. századi legjelesebb fiai közé soroztuk, ezen levelek' tartalma által szívének titkos redőibe is hatván, őt még nagyobbra becsüljük, 's mennyiben heves, de nem roszt indulatának néhány kedvetlen kifakadásaival történetünkben találkozunk, e' tekintetben őt mentegezni képesek vagyunk. A' vallásosság' legtisztább szellemétől lelkesítve, midőn biztos hírért gondolja venni a' keresztyén fejedelmek közt a' törökök ellen keletkezendő közös szövetségnek, nem talál elegendő szavakat ebbéli öröme' kifejezésére. A' keresztyén egyháznak egyik leghívebb fia lévén, ő is kora' gondolkozási módjában osztozott, melly szerint szebb feladata a' keresztyén státusok és fejedelmek' politikájának nem lehetett volna, mint az Ázsiából a' keresztyén népek közé berontott, 's itteni letelepedésök által az egyház' dicsfényét elhomályosító törökök' hatalmát Európában megsemmisíteni. De a' magyar haza iránti szeretetét és ragaszkodását is tanúsítja. Hogy benne a' békeség helyre állt, nagy öröme van. Szegénynek az 1514-ki pórhaborúról, melly igazán Magyarország' virágzásán oly mély sebet ejtett, sejtelve sem volt. I. Miksa császárt, kinek szolgált, tiszteletben tartja, de mind a' mellett a' velencei köztársaságtól sem tagadja meg történeti nagysága' elismerését. Atyját, úgy szinte nejét és leányát nagy lelkének egész erejével szereti; mindazonáltal panaszkodik, hogy családja róla nem gondoskodik illendőképen. Hü emberei iránt is kifejezi részvétét p. o. Szokoli Tamás iránt. A' jószágai feletti gondviselést nejére bizza, 's azt kívánja, hogy emberei ennek pontosan engedelmeskedjenek. Hálával ismeri el szeretetét, mellyel neki 200 aranyat és szükséges ruházatot küldött. Havonként kitarására legalább 40 rajnai forint kívántatik 'stb.

Mi Frangepán Kristófnének ezen levelekben szinte tisztán nyilatkozó erényét illeti, tartalmukról még alább szölok.

Különös figyelmet igényel azon levél, mellyet Frangepán Kristóf Dandolo Antal tömlöczfőörhez 1515. májusban írt. Lelke' csüggedése és szíve' szomorúsága a' megszabadulásnak már majd egy év óta meghiusult reményén, tükröződik le benne. Közli vele álmát, mellynek mysticus jelentőségét Marino Sanuto feljegyezvén, elismerte.

Más részről mindazáltal tagadhatlan, hogy a' velencei köztársaság Frangepán Kristóf' személye iránt a' tömlöczben sem tagadta meg azon még az ellenségben is a' lovagias szellemet elismerni kész

méltánylást, mellyel nagylelkűségének és vitézségének tartozott. Szabadon bocsátani őt vonakodott ugyan módon, mert tartott vitézségétől és hadi ügyességétől, 's azt hitte, hogy ő azonnal ismét mint ellenség fel fog ellene lépni. De fogságában nem csak illő tartásáról, hanem személyes becsületének védelméről is gondoskodott. P. o. egy tizedtanácsosnak szolgálja, ki őt és nejét 1517. a' fogház előtt gúnyszavakkal illette, ugyanott szeme láttára keményen megbüntettetett ¹⁾. 1518. az úrnapi processio Velenczében legnagyobb pompával tartatván, a' Signoria őtet Rizam kapitány fogolytársával együtt a' könyvtári terembe vezettette, az egyházi szertartásban szinte ajtatosan részt veendő ²⁾. Az emberséges bánásmódnak, melyet Frangepán Kristóf velencei fogsága alatt tapasztalt, egyik jele az is, hogy tömlőczfőre Dandolo János Antal később egyik bizalmas barátjává lőn.

Történettudományi felvilágosítás végett ide iktatom a' fenn emlitett *nyolcz* levelet, mellyek Frangepán Kristóf fogságának első két éveire vonatkozólag valóban rendkívüli érdekekkel bírnak.

1) *Frangepán Bernardin' levele velencei fogságban lévő Kristóf fához, kelt Modrusban, augusztus' 3. 1514.*

Copia de vna letera dil conte Bernardin Frangipani, drezata al conte Christophoro suo fiol e im preson in questa terra, receuuta adi 27 auosto 1514.

Ben nasudo cordialissimo fiolo. Te mandemo im prima la paterna benediction amor et carita. Carissimo fiolo, te femo intender che nui insieme con li nostri fioli tui fradeli siamo sani, et tua sorela; et el ne saria vna gran alegreza a intender el simel de ti. Piu oltra te femo intender, che fin qui non habiamo da ti habuto scriuer alcuno, saluo quello che tu ai mandato a tua moier, la ben nasuta madona apolonia; del qual lei ne ha mandato vna copia. Ma pur nui non dubitemo che la Illustrissima Signoria non te tegnera altramente,

¹⁾ 1517. aug. 16. Seguite ozi vno caso di vno fameio di ser Priamo Daleze cao di X, qual aspetando il patron era a gran conseio dete strior al conte christoforo frangipani e presom in toresele e sua moglie, dicendoli parole molto brute; per il che fu poi datoli scassi di corda di ordine dila Signoria la domenga auanti dita toresela accio il prefato conte vedesse. (Marino Sanuto XXIV. köt).

²⁾ 1518. junius 3. Adi tre zuoba fo il zorno dil corpo di christo, mellyen szokas szerint, de különös pompával a' processio rendeztetett. Etiam di voler dila Signoria nostra e il colegio e capi dil consiglio di X il conte Christoforo Frangipani, che in toreselle prexom, et il capitano Rizam e in li cationi andono con bona custodia in la sala dila libreria al pergolo a ueder dita processione insieme con ser Zuan Antonio Dandolo, a questo cargo di presoni. Et erano tutti do vestiti di seda, e il conte Christofolo havia vno scufion doro in testa, e compita la processione ritornarono doue prima stano (Marino Sanuto XXV. köt).

si non como se die tignir vn real caualier et vn fidel seruo del suo signor; considerando etiam che li nostri passati hano fatto et demonstrato assai grandi et da esser nominati seruitii ala prefata Illustrissima Signoria. Lachade spese fiate, che signori et caualieri insimel casi uengono presi; per quello non meritano de esser tenuti piu vilmente et duramente. Et cussi speremo, che la Illustrissima Signoria insimel modo uerso de ti et perho non hauerai causa de meter te in malinconia et fastidio. Nui speremo etiam, che la Cesarea Maesta et el re de Ungaria, boni nostri signori, non ne arbandoneia; ma tenimo certo, che di breue tu aldairai altre neuelle, perche hauemo inteso, che tutti li principi et re sono in questo de far vna perpetua pace con la Signoria, et vna conclusion contra li Turchi; in la qual cosa nui speremo, che la Cesarea Maesta etc. et el nostro gratioso signor re de Hongaria non se desmentegerano de ti in questo. Cordialissimo et carissimo fiolo, circa la tua moier et fia, etiam circa tutti quelli che a te apartengono te femo intender, l'oro essere tutti sani. La tua moier certo in breue tempo vegnera astanziar qui in la nostra Signoria apresso de nui, o ueramente doue piu a lei piacere, su qual deli nostri castelli lei vora. Circa li dinari, come tu hai scritto a tua moier, te auisemo, che auemo parlato cum mercadanti che praticano et passano per el paese et Signoria nostra per andar a Venetia, et te hauemo mandado per l'oro duc 100; ma pur non sauemo si tu li hai abuli o non, niente de manco. Secondo che tu scriui a tua, che tre marchadanti alemani, che praticano a venetia, ma non sapemo de qui doue trouarli, ma pur hauemo nui scritto ala ben nasuda madona tua moier, che lei ne faza intender in che locho et per chi te debiamo mandar dinari et doue debiamo trouar ditti tre marchadanti; et cussi te ordenaremo dinari, azio tu non habia manchamento alcuno. Quelli mercadanti che passano et trafegano qui per el paese et Signoria nostra, per li qualli te hauemo mandato li ditti fiorini 100, non poteno al presente ne ardiscono passar per le guere per el paese nostro per andar a Venetia; ma solamenta me hano fato intender per el nostro messo, che va in Vngaria, che li voriano sauer, se ai habuto ditti fiorini 100, et si el te fusse concesso tanto dalla Illustrissima Signoria; scriuine a nui, ouer ala ben nasuda madona tua moier, si hai receuti ditti danari o non. Sta senza dubio, che si pur podemo hauer via et trouar via, nui te uolemo fornir et mandar ogni cosa per tui bisogni. Con questo te aricomandemo adio et ala sua cara madre Maria. Datum a Modrusa adi 3 de agosto 1514.

Kivül. Al potentissimo et ben nasudo *Christofolo de Frangepan* de Segna Veia et Madrusa Conte etc. fiolo nostro carissimo.

(Marino Sanuto XVIII. köt.).

2) *Frangepán Kristófné levele fogságban lévő férjéhez, kelt Bleburgban július' 27. 1514.*

Copia de vna lettera scriue la moier dil dito conte Christofolo, receuta adi sopradito.

Potente alto et ben nasudo gratioso segnor, cardialissimo et carissimo marito. Vesia sempre oferto el mio integro perpetuo et inviolabel amor et fede, con tutto el mio bon et fidel core. Fazo intender ala Signoria uostra, che Jo per certa causa me ho leuato de Adelsperg, et son venuta a Gramburgi, in el qual loco ho receuto el scriuer dela Gratia vostra, in presentia del potente segnor conte Ferdinando mio fradello ho receuto, et ho inteso dela sanita dela Gratia vostra; et como la Serenissima Signoria di Venetia tien la Gratia vostra in conueniente preson; la qual cosa me e stata in grandissimo gaudio, et per la qual cosa nui tuti dui debiamo grandemente regratiar dio. Ancora, gratioso segnor, come la Gratia vostra scriue, chel se debia scriuer al mio gratioso segnor et fradelo el cardinale; a qual cosa Jo per auanti ho fato et per lo auegnir faro, et son de ferma speranza, la Gratia sua in modo et via fara el possibile et non remettera diligentia alcuna. Jo voglio etiam danari ala Gratia uostra ordenar et far, che ue sia mandato per zanuss 4 zorni dapoì le date piu dinari, et ho ala Gratia uostra mandato per vn marcadante de lubiana per cambio duc. 100, et cussi credo che la Gratia uostra li habia habuti, et non lassaro in modo ne via alcuna desasio ala Gratia uostra, infina che Jo viuero. Jo ho etiam del scriuer uostro mandato vna copia al mio gratioso segnor et caro padre per el potente segnor et mio caro fradela conte Ferdinando cum humel priegi, che paternalmente lhabia la Gratia uostra per aricommandata circha li fameglia, secondo che la Gratia vostra scriue. Jo son per far far el tutto, ma per andar ala uendema al presente, non e sta possibile; et tutto cum conseio et bon voler del mio potente segnor et fradelo conte ferdinando son andata a Plaiburgi, et son zonta li adi 27 de luio, et la sua bona gratia e partita da mi fraternal- et amigeuelmente. Etiam, gratioso segnor, sapia la Signoria vostra che tomaso socolorum e forte amalato in modo chel non puol expedir le facende dela Signoria vostra; et e da dubitar che la Signoria vostra ne hauera gran danno. El dottor ha nome hironimo de odia. Com questo me ricomando ala Signoria et Gratia uostra, et ricomando quella al omnipotente Idio et a Maria sua dignissima madre; li quali presto ne aiuti insieme sani et cum alegrezza, laqual speranza me mantien. Data Plaiburgi adi 27 luio 1514.

Alairra. De vostra Gratia in tutto fidelissima consorte Apolonia contesse de Frangipan etc. m. p.

Kiül. Al potente alto nasudo segnor segnor *Christofolo principe conte de Frangepan* de Seng Fogels et de Madrusa. Conseier dela Cesarca Maesta et Capitano del Carsa (Karst), segnor mio gratioso et carissimo consorte.

(U. o.)

3) *Frangepán Kristóf válasza atyjá levelére, kelt Velen-
czében, augusztus' 29. 1514.*

*Copia dila lettera scriue in risposta el dilo conte Christofolo
prima a suo padre, poi ala sua consorte, qual comenza cussi.*

Potenti et magnifico Domino Comiti *Bernardino Frangepan*,
che fil domino et patri mihi semper gratioso.

Potens et magnifice domine. Post humilem commendationem
aduiso vostra Magnificenza, come cum grande consolation del core
mio o riceuuto la lettera laqual mi scriuete da Modrusa nel tertio di
de agosto; nela qual me scriuete *prima* dela salute de vostra Ma-
gnificenza et di mei fratelli et sorelle, per il che humilitate solita
gratie ne referisco cum alegro core al Signor Dio et alla sua sancta
madre; pregando la prolongi per molti anni ale Magnificenza vostra
per la loro grande misericordia.

Secundo molto ringratio per la clementissima benediction et
carissima paternal salutation, laqual receuo cum penitentia in grande
remedio non solo del corpo ma etiam del anima mia, como se fusse
a tanto deuenuto quando deue cadauno homo morire per disposition
del altissimo.

Tertio humilmente me excuso dinotando che ho 4 volte scritto
ala Magnificenza vostra; prima la sera che fui preso per volonta del
creator mio; da poi tre volte de qui sotto licentia de questa Illustris-
sima Signoria, senza quella lettera dal castello propeta per biasio
diancouich; la causa non intendo perche non sono dicte lettere ale
mano de vostra Magnificenza peruenute; maxime sapendo, che sono
de mia mano sta scripte, dinotando lo esser mio, et consolando la
tua Magnificenza, dela salute dela qual cordialmente me ne alegro,
quanto piu dolcemente posso.

Quarto per adimir el conto de vostra Magnificenza, che e in
descriuer la verita, et non dimonstrarse ingrato in recompenso di
beneficii, intendera Vostra Magnificenza esser vero, chio son per
gratia del signor Dio et dela sua sancta madre vergine Maria in bona
valetudine; et da questa Serenissima Signoria clementissimamente
tractato, ne si pole alcuno lamentar di queste carzere. *Queste sono
le carzere ne le qual el signor di Mantoa e stato*, per il che com-
prendo douer ad questa Serenissima Signoria ogni seruiti in seruirli
ad me possibile et conueniente, sel sara el uoler del signor Dio, che
in liberta Jo ritorni in affa digarmi al conspetto del mio signor dela
Cesarea Maesta, et deli amici per tal via, che questa serenissima
Signoria potra dir non esser Jo discognoscente di quelle mi e stato
fatto, e cussi humilmente Vostra Magnificenza prego et li fratelli
mei, che con quella seruitu, qual dala vostra Magnificenza et dale
sue Magnificenze potesseno esser ad questa Serenissima Signoria li
siate prompti, perche me potriano esser quelle de grande aiuto in
questo carcere. Loqual de bona voglia patisco, ho patido et patir

uoglio, como se conuien a cadaun homo da bene per el suo honore et del suo signore fermamente, tenendo dauanti a mi medemo, che la fidel seruitu mai pol venir ameno, come adesso verso de mi vedo de questa Serenissima Signoria, la qual per amor del suo dominio cognoscendo, che ho de bisogno dela gratia loro, benche mi non la ho meritado, ma a ricordandose dela seruitu di nostri mazori ad me se dimostrano grati; il che uedendo non potro grande molestia sentire. Signor padre mio sempre gratioso, humilmente prego, che non uogliate darui alcuna malauoglia per causa dela mia carzeratione; mentre se a ricorda lo amor paterno del figliolo, etiam per questa altra causa firmamente tengo che V. M. vora elongar da si tal insueto dolore, hauendo dauanti gli ochii el fine et non lo principio. Vostra Magnificenza vede, chio non son stato preso per ladro, ne per seductore ouero assassino; ma son stato preso come seruitor in manifesta guerra per el mio signore, el qual non e traditor, ni ala Signoria Sua se li conuiene li seruitori suoi fideli abandonare, i qual de bona voglia risigano la vita cum la faculta per la fidelade. Apresso a questa vede la Vostra Magnificenza, chio son nele man de questa Signoria, qual sono gratiosi et sapienti, potrano discernere quanto se e debitori ala fidelade in questo, non se die hauer suspetto chel sera considerato solamente il principio ma piu tosto el fine. Questa serenissima Signoria Domina di anni 1200 e non scio quanti di piu; perche lo metallico piede mai vien ameno; e perho prego et suplico, che Vostra Magnificenza per mio amore niuna malavoglia se dia. Spero nel signor Dio omnipotente, chel me reuertira questo carcere in honore cum vtillita; spereria presto tal cossa fusse veduta mediante qualche grande mia seruitu tral signore mio et questa Signoria, quando fusse certo esser christiano signor padre mio gratioso; se io non hauesse gustado lo amaro come saperia che cosa e dolce; ne hauendo prouato il male come saperia conseruarmi el bene non e possibile con suo honore male alcuno ouero pregionia patire, saluo cha per la fidelade; la qual e cosa beata et gloriosa alli boni. Per amor di questa adonca patisco in questo loco dimorare fin che vora el signor Dio, nel qual spero, che lo core del signor mio et de questa Serenissima Signoria vora svegliare a qualche tempo per la libertade mia per sua immensa clementia; siche parendo como deue ciascuno homo da bene patir per il suo honore, questo mi hara in eterna a durare.

Alla tua Magnificenza humile gratie dico, perche la mi ha voluto recreare confortandome cum la sua gratiosa benedictione et gratiose promesse per le uostre lettere, che neli mei bisogni non mi abandonareti apresso ad questo, daendomi speranza nel mio signore nela Cesarea Maesta, qual cercha che presto se fazi la union tra li capi dela cristianitade et la Signoria contra la Furchesca potentia, el signor Dio li adempia tal desiderio. Vostra Magnificenza creda,

che le vostre lettere me ha dato vno grande remedio et consolatione, perche non hauendo hauuto da po, che son de qui niuna lettera dala Magnificenza Vostra, ne dali fradelli, piu graue mi e stato tolerar questo, cha la carzeratione mia, non sapendo che le mie lettere non erano a Vostra Magnificenza peruenute, la copia dele qual ancor le seruo.

Cercha la venuta dela mia dona ad la Magnificenza Vostra cum miglior uoglia l'ho inteso cha — — — — al partir non scio, che poco di maliuolentia ho inteso esser in lei, ne voglio la sia de bona uoglia fin che la causa non intenda dala Magnificenza vostra, ouero fin chel signor Dio me concedera esser in libertade.

Conte mio signor, Jo ho a Vostra Magnificenza scripto per alquante volte senza copia, le qual la mia dona a Vostra Magnificenza ha mandato, et a lei ho scripto simelmente per piu fiade, ma per tuto el mio scriuer potra Vostra Magnificenza cognoscer, che etiam da longi sento amor al padre, perche el se ritroua in molti paesi, che qualche sia da po la morte dela dona, ne heba tolto vn'altra et ancor la tertia, ma non se ha mai inteso che vn altro padre sia nasciuto al fiolo. E cio ho adesso da questa Serenissima Signoria impetrado per vno nuntio apostato per lei al Signor Cesare, scriuendo a Sua Serenita che gratiosamente uerso de noi risguardi, et dele spese proueda; cercha la qual cosa spero che Sua Maesta lo fara, perche se questa habitatione e bona et la casa, non hauendo in lei da manzare, et quello fa de bisogno, lo potero star malle; vnde questa Serenissima Signoria non mi faria torto, ne saria causa, ma si bene el signor Cesare et Voi signori et amici, che aiuto neli bisogni, non mi porzete. Fina qui ho passato cum questi 200 duc. che la dona mi ha mandato per via de Biliach per vno mercadante zinus de bort^a, cusi si chiama; se questi non fusseno stati, non saria stato bene; perche de qui niuno cognosco; vltra questi 200 duc. niente da alcuno ho receuto, ne per altra via; circa la qual cossa spero chel mio signor la Cesarea Maesta vora gratiosamente prouedere per le spese; ma per causa deli datieri alla corte in longo se produce; ma el besogna, che ogni mese heba per le spese per mi et per li mei Guardiani raines 40, e perho dimando Vostra Magnificenza che non mi uoliate abandonare in queste spese. Vostra Magnificenza ha la via de Segna per i mercadanti, che passano de qui; ouero per uia de Lubiana per vn mercadante antoniu, el qual spesso de quiui manda li sui factori; ouero per via de Biliach per vno merchadante zinus de bort^a, el qual volentieri per li amici me li respondera; et Io poi li mei debiti satisfaro, sel signor dio la mia liberta mi concedera, oltra la ordinaria mia bona seruitu vorogeli restituire. E credame Vostra Magnificenza, che niun de noi tre, che siamo insieme in queste carcere, non potemo con mancho passare al mexe de raynes 40. Cercha vn altro nuntio voglio dimandar, me sia concesso da questa Sere-

nissima Signoria, ad zio lo lassino venire de qui dala Vostra Magnificenza, e cussi spero lo farano sue Signorie; perche tre volte dala mia dona li nuncii hano lassato venire ad me cum le sue lettere, quando se ritornara dal signor Cesare, che sara presto, spero che uorano el nuntio de Vostra Magnificenza lassare, non essendome altramente deuedado; ma sel acadesse, che qualche mal voler hauesseno dopo qualche nouo torto, me confido che sara accepta la seruitu de Vostra Magnificenza; questa Serenissima Signoria vora per amor de la benigna verita recognoscerla et verso vostra Magnificenza gratiosamente et vicinamente viuere. Io se sapesse como le cose stesseno haria acharo, perche ne son debitore procurar, quanto melio sapesse et quanto fusse accepta la mia parola como de vno presoniero, ma non son uso con loro de questo parlarne. El Signor Dio omnipotente conserua Vostra Magnificenza per molti anni sana et alegra per la sua sancta misericordia; de mi non ce dubio che seria ricomandato in ciascun loco ala Vostra Magnificenza, quando quella fusse neli seruitii de questa Signoria, et ad mi de perfecto aiuto, alla gratia dela qual humilmente mi ricomando con ogni integrita de penitentia, como se conuiene al gratioso padre et signore. Data in Torricella de agosto adi 29 1514.

Aláirva: Chr. fr. obsequens fil et serv. V. M.

(U. o.)

4. *Frangepán Kristóf válasza neje' levelére, kelt Velenczében, augusztus' 29. 1514.*

Carissima moier. Te sia sempre oferto la mia fede et amor inmutabile, et sapi che Io ho receuuto doe tue letere per zanus, et 100 fiorini de rens; ma pur non son senza fastidio intendando dela tua malatia; et ho receuuto vna altra de di 27 de luio, la terza de di 4 auosto presente insieme cum el scriuer del mio caro signor et padre, in el qual tuto scriuer ho inteso la sanita sua et tua et del mio caro fradelo con grandissima alegreza. Sapi che Io scriuo al presente al mio caro signor et padre la risposta, siche mandagela ad ogni modo. Sapi etiam che son sano, dela qual cosa Io ringratio omnipotente Dio, et mi trouo de bon pensier per il conforto a me in scriptura mandato per el mio caro signor et padre, come el me scriue che in breue el se die far et concluder vna vniuersal pace et concordia tra tutti li principi et signori christiani, et cussi prego lomnipotente Dio se fazi con questo posso almanco sperar de liberami. Dela tua sanita me piace. Sapite guardar et guardia adimpissi ogni mio ordine, secundo che chiaramente da mi et de mia parola tu ha inteso. Secondo che tu me scriui che Tanumasch e amalato, et che per tal cosa potria mi hauer danno; te dico, che tu fazi secundo te ordenai. Tu me scriui etiam, che alcuni te sono desobedienti. Tu sa che lordine mio e stato sempre, che ogniuno te sia obediante in mia absentia; per questo fa quello, che sia con honor mio et che stia ben

secondo come credo che non farai altramente. Moier carissima, in li passati zorni tu me ha scripto et mandato vno par de calze negre et vn par de calzete de tella, et heri haui con el tuo scriuer vn altro paro de calze de tella, ma le calze rose Io non ho hauuto; haneria de bisogno de esse adesso per linuerno con doi para de nenzuoli et qualche fazuol da cauo. Se tu intendi qual cosa de paze oueramente qualche altra bona cosa, scriuime azio me possa alegrar. Deli seruitori, come tu sai, lassali; et cum quello de Falchesten lassa scorer per alcuni boni rispeti et scriuime dela massaria, che lui fa. Carissima moier, saluda me la mia cara fiola, et non te desmentegar de gouernarla ben; et scriuime spesso, spaza con presteza zanus cum el mio Reuerendissimo Monsignor Curzense; et falo per quel meglior modo te sia possibile, et ricorda a sua Signoria con el scriuer tuo de mi, in fina che Dio mandi qualche bona noua. Carissima moier, ricordate dela mia perpetua et inmutabil fede et amor, et non me lassar senza danari, perche el nostro signor padre scriue, che li messi per il suo teritorio non sono securi; et sapi che Io conuengo hauer per spese ogni mese fiorini 40. Dat. a Venetia a 29 auosto 1514.

Aláírva. Christoforo Frangepani m. p.

Kivül. Ala ben nassuda madona Polonia contessa de Frangepani etc. nostra carissima moier. (U. o.)

5. *Frangepán Kristóf levele János-Ferencz bátyjához, kelt Velenczében, augusztus 29. 1514.*

Copia de vna altra lettera dil dito Conte Christoforo mandata al mazor suo fratello.

Potenti et Magnifico Domino Joanni Francisco Frangipani, che fratri mihi in omnibus colendissimo dentur.

Potens et Magnifice Domine et frater mi carissime. Dapo le cordialissime salute per aduiso de Vostra Magnificenza che heri sera per miser Zuan Antonio Dandolo, quale signor de noi costituito da questa Signoria, ho receuto vna lettera cum grande allegrezza, nela qual la Magnificenza del conte nostro signor et padre scriue prima circa la optima salute de sua Magnificenza et de uoi et dele sorele nostre, per il che cum alegro core ringratio el Signor Dio et la sua sancta madre verzene Maria, humilmente pregando, che per molti anni prolongi le Magnificenze vostre in bona sania. Io son secondo me ritrouo per gratia del omnipotente Dio fin qui in bona valitudine qui in Venetia in vno carzere che si chiama la Torricella per pregion dela Serenissima Signoria, come son secondo che piu uolte ho scripto ala Magnificenza Vostra, dinotando et laudando questa Serenissima Signoria, qual me hano in tale carcere posto, et non in qualche altra pregion ouero structura. E perche per la causa che la Magnificenza del conte me scriue in la prefata lettera, nostro padre et signore, videlicet che ala sua Magnificenza non e alcuna mia lettera peruenuta, dapo che son pregione, ancor che Io bene quatro volte

ala Sua Magnificenza hebba scripto, et con licentia de questa Serenissima Signoria, et simelmente a uoi etiam; dubito a Vostra Magnificenza siano esse mie lettere peruenute, e perho adesso in nouo intendera Vostra Magnificenza, che dela casa et habitation dela pregione non mi posso lamentar, inmo laudar et recognoscendolo inseruire, quando sara el uoler del signor Dio, che in liberta ritorni, cum tutto quello che mi sara possibele et conueniente, et voi signori mei consanguinei et amici pregarui siate nela seruitu de questa Serenissima Signoria poi chio non scio altro. Ben e uero che me scriue el signor et padre nostro, che non sono liberi li noncii ouero corieri a venire qui dala sua benignissima Signoria, per il che non inteso altro da che fu preso Ianes Inacie, se non che lo regno Vngarico e per tuto pacato, e non intendando altro le in non poca pressura el core mio, pensando che da poi che son pregione non ho hauuto lettera ne ambasciata alcuna dal signor padre, ne da fradelli ne da alcuno deli amici mei *se non solamente dal signor Duca de Ferrara auunculo nostro, la Signoria del qual me ha ricomandato ad questa Serenissima Signoria per lo oratore suo, el qual cum licentia e stato qui de sopra douio son aserato cum mi*; et la mia dona, la qual tre uolte li mei seruitori ha mandato quii cum denari ducati Raynes, non possando far de manco per lo manzar et far i pagamenti ali mei custodi; vnde non senza causa ho scripto „*tanquam extraneus factus sum fratribus meis*“ perche non uenendo qui da lei deli danari, sio fusse ne la piu bella camara senza manzare, non staria bene. E perho Conte mio fradello, prego Vostra Magnificenza, a ricordiate al Signor padre nostro, che sua Magnificenza solliciti el signor Cesare per la mia libertade, et che sua benignita per le spese non me abandoni, fin chel Signor Dio per sua misericordia al optimo fine me conduca, secundo che la sua Magnificenza scriue, che in breue tempo ha ad esser la vnion tra li signori christiani contra le forze Turchesche, la qual cosa el signor Dio omnipotente permeta per la sua sancta misericordia. Conte mio caro fradello, me scriue la mia dona che Vostra Magnificenza lha gratiosamente soccorsa per leuarsi, del che gratiosamente ringratio vostra Magnificenza como caro fradello, al qual in ogni tempo voro desiderarli bene et amoreuel fraternitade, et dimostrargli Io a qualche tempo con el uoler del Signor Dio et con lo mio honore enso de queste carzere. La sorella nostra piaqua a vostra Magnificenza da mia parte salutare, et dirli che la pregi el signor Dio, che per la sua sancta gratia sani presto in vno ne conduca et recoglia. El signor dio omnipotente ue conserua nela gratia sua. Scripta del mexe augusto adi 29 in Torricella 1514.

Aláírva. Chr- Fr. frater v. M. etc. (U. o.)

6) *Frangepán Kristófné' levele Dandolo János-Antal velen-
csei tömlözförhöz 1515 elején.*

Exemplum litterarum comitisse Segne ad dominum Joannem Antonium Dandulum.

Magnificè et generose domine prouisor et amice honorande. Commendatione etc. Non modicam consolationem concepimus ex litteris Magnificentie uestre quarto idus Ianuarii scriptis, quibus nobis primo Ill. Domini et Coniugis nostri carissimi in amore erga nos perseuerantiam; deinceps Inclyti Senatus Clementiam et benignitatem, Vestre denique Magnificentie erga eum studia et beniuolentiam quam officiose exponit. Hoc enim spem nobis prebuit efficacem, ipsum Illustrem dominum et coniugem nostrum carissimum eo benigne et humanius tractari. Alterum vero, licet sit apud nos indubium, animum nostrum tam merore alioquin fatigatum et coniugis carissimi desiderio afflictum paulisper recreauit. Debemus ergo et agimus Magnificentie Vestre gratias immortales, tum quod scribere et nos consolari dignata est, cum quod nihil officiorum erga memoratum Illustrem Dominum et coniugem nostrum carissimum in hoc molestissimo tempore omittat. Mallet autem referre si in turbulentissima istius tempestatis iniuria patiatur. Sed vnum adhuc superest, quod animum nostrum adhuc frequenter angit et afficit; *Cupiditas scilicet et studium ipsum Illustrissimum Dominum carissimum coniugem adeundi et risendi, ob quam causam iam dudum non cessamus apud Inclytum Collegium Caputum et Consiliariorum Decemvirorum verbis uestre supplicare et operam dare, ut nobis cum familia bonisque nostris concedant licentiam redeundi et recedendi* etc. Quod quamuis Illustre Collegium hactenus distulerit, est tamen nobis adhuc spes indubia, posse id, quod petimus apud eos impetrari; haud enim nos preterit, quod et Magnificentia Vestra suis litteris testatur, quomodo venetam habeat Illustrissimus Senatus vester iustitie clementiam, qua eum spero malle uti erga me mulierem viro viduatam, quam seueritate aliqua. Sit igitur obsecro Magnificentiam Vestram nobis in hoc impetrando pro singulari sua erga nos beniuolentia patrocinio et auxilio, ut detur tandem totiens desiderati coniugis presentia frui, et inde tam anxium et afflictum animum recreare. Quod si forte memoratis inclitis capitibus et Consiliariis Collegii Decemvirorum asperum nimis et graue videretur petita nostra ea conditione, ut premititur admittere, verentes et suspectum habentes tam liberum aduentum et reditum nostrum, ne forte sinistri aliquid exinde machinamur, concedant saltem et permittant, ne mihi sit diutius carissimo coniuge carendum, ut sola cum aliquibus virginibus meo ministerio dumtaxat necessariis *Illustrissimum Dominum et Coniugem carissimum Venetias accedam, cohabitarem et eodem carcere et sub eadem custodia secum detinear*, quoad dictus Illustris coniunx noster nos abire iubeat; hinc liceat mihi cum dictis virginibus et bonis nostris domum libere et tute remeare; quod eos omnino speramus non negaturos, insidias verituros aut dolos a muliere sua sponte se in

carcere dedente. *Tanto enim carissimi coniugis desiderio affligimur, ut nec carceres, nec etiam extrema queque secum subire formidemus; solum liceat secum esse.* Annuat igitur Magnificentia Vestra tam honestis precibus nostris, et procuret pro singulari sua erga nos humanitate apud Inclitum Capitum et Consiliariorum Decemvirorum Collegium, ut nouissime saltem petitioni obsecundet; quo Dominatio vestra non solum a nobis gratias promerebitur ingentes, sed a Deo optimo maximo, qui matrimonium et coniugum cohabitationem instituit, precepitque ne ab homine separentur, quos Deus bene iunxit, remunerationem perpetuam. Valeat Magnificentia Vestra diu feliciter, et Illustrem Dominum et coniugem nostrum carissimum, meque mulierem afflictam sibi plurimum commendet.

obseruandissime apollonia de frangepanibus
Ill. Comitum christofori coniunx segne vegle
modruseque comitissa.

Kivül. Magnifico et generoso Domino Io. Antonio Dandolo patrio Veneto prouisorio toreselle domino et amico honor. Venetiis.
(Marino Sanuto' XIX. köt.)

7. *Frangepán Kristófné' levele férjéhez, kelt Bleiburgban martius' 21. 1515.*

Alto nassuto et potente signor et principe Carissimo et gratiosissimo, marito el mio. Continuo et inuiolabel amor et fede ne sia cum humel diligentia da mi sempre parato. El vestro scriuer nouamente et dato a uenetia in toresela adi 13 de freuer ho recepto et inteso, in el qual circa la licentia del mio uoler uegnir a uenetia uostra signoria me scriue, che la Signoria vostra molto piu uolentiero uederia el mio uegnir a uenetia, che la sua propria liberta senza una bona paze; et questo per piu rispetti et cause. El qual scriuer dela Signoria vostra ho inteso cum gradissimo desiderio, la qual cosa da et dato una grandissima consolatione, subuegno et gran contento al mio tribulato core et inferma persona in questa mia dolente uita. Et pensandome che la Signoria vostra e in preson, et quella patisse, altri senestri et desasii et niente de manco la se monstra tanto benigna gratiosa et uolentorosa uerso di me circa la mia uenuta de uenirla a trouar a uenetia, et che quella may se desmentiga de mi, son per tenir me nel cose tal cosa in uita mia, et may del bon uoler dela Signoria vostra domenticarme, et in ogni cosa doue Io so, et posso may me sparagnaro de tuto quello, che Dio me ha dato et dara uerso la Signoria vostra, et cussi me offerisco uerso la Signoria vostra per bona et fidel serua, et quella sia certa, che Jo piu tosto uoria ueder et star cum quella, che hauer ogni altra cosa del mondo etc.

Circa la mia graue malatia, dala qual fin qui grandemente son sta opresso et anchora son, el me saria ben de bisogno de laudabel medeci, et del suo bon conscio, et maxime de quelli de uenetia, che

sono per fama et opera melior de tuti li altri ; et cum el suo conseio credo , che el me saria bon beuer de laqua de abano cum speranza de rehauer mià sanitate per le tre ditte cose. Per tanto Io ho mandato alla Illustrissima Signoria de uenetia vno gratioso et humel priego et rechiesta et domandado uno franco et libero saluacondutto, cum el Io seguramente possi uenir a uenetia a trouar la Signoria vostra , et cum quella alquanto star sotto quella medema custodia et guarda che quella conuien star ; et etiam poder per la mia gran malatia hauer conseio et aiuto da quelli boni et valenti medeci. La qual cossa fin qui da la Illustrissima Signoria non me e sta concessa , et credo solamente per le grande et diuerse facende ; ma pur anchora Jo son de ferma speranza, et cussi credo che la Illustrissima Signoria et la sua grandissima potentia non me negerano tal gratia et honesta richiesta.

In quanto alo anello, gratioso et carissimo marito, Io dico che quello anello che ha habuto miser Zuan Stefano Mazo, deueria esser sta fatto un poco piu streto de quello, che era lo anello uechio , et hauerge fatto far quelle letere che erano sula poliza dentro et de fora delo anello, le qual parole dano risposta ale parole che la Signoria vostra me ha manda in lo altro anello, el qual anello Io ho apresso de mi , et ho lo voluto mandar ala Signoria Vostra atio che la Signoria Vostra el uolgi per amor mio et memoria portarlo ; et pero cussi piacendo a quella la uolgi far far, per che de qui non se troua alcun bon oreuese (aranyműves).

Anchora gratioso Segnor et carissimo marito , secondo che la Signoria Vostra me scriue che li mande anchora uno par de linzuoli, atio quella se possi mudar, per tanto li mando uno par de quelli del suo letto de campo ; et si quelli non fusseno al proposito per esser troppo grandi ouer piccoli , la Signoria Vostra me fazi intender , che Io li mandaro de li altri secondo el uoler de quella. Io non so etiam la grandezza ouer largeza dela letiera.

Item Io ho mandato ala Signoria vostra per el passato uno par de calze de panno negro, le quale sono de panno grosso. Io non ho in quel tempo possuto trouar de melio , et si la Signoria vostra ne uolesse uno altro par, Io ho ordenado a miser Zuan Stefano Maza, che uoiando la Signoria Vostra , lui me manda raso ueludo , ouer damaschin et pano per un par de calze ; et per tanto uolgi la Signoria vostra parlar cum lui et mandarme el tuto, che Io faro far qualche cosa de bello ala Signoria vostra.

Mando etiam al presente ala Signoria vostra una lettera del mio gratioso et caro fradelo Conte Ferdinando, et etiam una de Tomaso Socholeviz, laqual letera era in questa la mia malatia sta posta in le lettere de Tomaso Socholoviz, la qual Io pur adesso ha trouata.

Io me ricomando ala Signoria vostra come a mio gratioso Segnor et carissimo marito cum ogni fede et humilita; pregando quella

se uolgi cum prudentia confortarse in queste sue aduersita per che lo omnipotente Dio et el tempo mandara ogni cosa a bon fin. Dattum a Blaiburg adi 21 de marzo 1515.

Gratioso signor et carissimo marito, habiandome scritto la Signoria vostra de sua man propria per dar alegrezza a ogni mia tribulation et dolor, cum ogni humilita ringratio la Signoria vostra et tegno tal scriuer de vostra Signoria sempre nel cor mio, et son molto alegrata del conforto dela Signoria vostra, che ella me manda pregrado la Signoria vostra cum ogni obedientia et humanita, quella se uolgi et alegrar et star de bona uoia; perche Io in uerita non ho dubio alcuno in misser domene Dio, che la sua diuina gracia drizara ogni cosa a bon camino et finira etc. Vostra fiola Anna Maria et la sorela insieme cum le altre donzele se ricomandano ala gratia vostra. Et sapia la Signoria vostra, che non zessem cum li nostri priegi uerso miser domene Dio deuotamente per la Signoria vostra etc. Cum questo me ricomando ala Signoria vostra cum grandissima speranza, che lo omnipotente Dio presto ne conzonzera insieme cum grandissima alegrezza etc. Si la Signoria vostra uol arzenti, ouer qualche altra cosa me faza intender.

Apolonia Contessa de Frangipani etc.

Etiam gratioso signor et carissimo marito, Io mando ala Signoria vostra una intimela, per la qual la Signoria vostra me ha scritto; et una lettera del mio gratioso signor et caro fradelo Cardinal de Gurich.

(Marino Sanuto XX. köt.)

8. *Frangepán Kristóf levele Dandolo tömlöczfőörhez.*

Copia de una letera dil conte Christophoro Frangipani e precom in toresella mandata a ser Zuan Antonio Dandolo proveditor sora i presoni scritta adi — mazo 1515.

Magnifico miser, e mando a quella qui sotto scritto vno insonnio per me insuniado vna di queste note passade per far rider la Magnificencia vostra per esser vario e de piu punione. Del qual insunio credo esser causa la partida dela Excelentia del signor Bartholomio senza far altro, doue Io speraua che la so Signoria auera a far qualche bon prenzio de cose prexente; e non uedendo altro effetto dela partida de quela, restai molto de malauoia chon molti pensieri, con li quali me misi a dormir vna de queste note pasade come mezo desperado, e *cussi dormendo*: Pareuame esser in logi estranii, per li quali andando vno longo tempo me parse ariuar in vn logo, doue vidi vna anima etiam vno corpo; visto quello mi fermai tutto dubioxo vardando quello. Visto mi lanima mi dimando, chi Io era; ala qual respoxi esser Io Christofalo franchapanni. Me domando che volcu, ala qual ge respoxi: Seruirte la sacratissima Ancora. Me dimando che cauxa iera dela mia venuta in locho presente; Io ge respoxi, in ue-

ritade la cauxa sie li bisognu la nezzesita con li pericoli cussi presenti como futuri proueduti.

In quello stanti, e me comenzo el corpo a dimandare, se lo lo cognosceua? Al qual lo ge resposi molto cognoser, nominando li contrasegni non escu quel serenissimo corpo, lo quale non me volse, ne mine li mei per lo pasado non nescu quello serenissimo corpo, lo quale me fa de piu patire che nisun altro; el qual vene in questo locho per la varia fortuna conduto, la qual anche mi non volse perdonar. El me rispoxe esser ogni cosa per el meo. Quel pregai humilmente dirme la cauxa, laquala intendendo con alegrezza mancho pena patirai e tanto piu resteria hobligato in futuro per seruicii cordial. Non me fu piu risposta forsi per sdegno del debito fato per me in lo pasado, ho per lo azidente presente patiuu el ditto corpo. Qual uedendo cusi sdegnato me parse el meo star come muto, non per esser ostinato, anzi esser piu come esser desperato; e cussi stando vidi molti desputar del azidente patiuu dito serenissimo corpo in la conclusion dela desputazion lor. Io ho intexo, che davano la colpa del gran azidente, si iera vegnuta per le medexine esser uxate per lo pasado, le quale medexine dixeuano intra lhor esser stato portate *de soto el ponente*, chiamate Alexandrine et Iuliane. Anchora dixeuano auer adoperato medexine uegniente da tramontane, col-pando tutti lhor in la desputazion esser cauxa tale modo delo grande azidente et malatia preponendo intra lhor le medexine non nesser stade bone anti uelenoxe, o per perder le lor virtu per longo portar *dela tramontana*, in qua spezialmente quele che vegniuano per lo reame ierano per mal chura mandate per esser egobo et mal sano e cusi tuti sui suzesori del dito, e dixeuano sopra diti in la lhoro disputazion esser questi suzesori del c. soto posti soto el drago et al tauro; et per questo tal dizi non poteuano auer nula bona sanita, e cusi anche le medexine de quela patria non se laudauano.

Tute queste soradite nome pareuano esser suficiente a sanar el dito serenissimo corpo, pensando lo esser el corpo de quatro elementi zoe aiere, fogo, terra et aqua et per esser alterado elemento dela terra con laqua sopra altri dui elementi, dela me pareua eser la cauxa del azidente; contra el quale azidente fono adoperade soradite medexine, non nesendo esse retifichate, e per questo moueuano la malatia, tamen non la poteuano mandar fora per non nesser suficiente ne propiate a cusi fato azidente. Etiam le dite medexine per non nesser retifichado la sauano depo lor, et la prexa un resto, el qual sempre mai acreseua lo azidente con lo dano, spezialmente regendo el uento de p. in su de s. p.

Azonzendo qualche medexine *lauantine* sora queste prime nominate a mi pareua non manchar altro e auer operato tuti quanti li contrarii ala Sanita del dito serenissimo corpo, alo qual a me pareua iera de bisogno qualche altre medexine, como e qualche syropo ama-

bile molifichatio per molifichar e despichar quele medexine uelenoze tolte per auanti. Da poi tuor medexina benedeta, la quale spingeria fora tuti i mali con poche et legrexe torzione, per la quale resteraue im perpetua sanita lanima con el corpo, viuendo im prospera uita con mazor forza cha mai, non temendo nisuno gram azidente, non poter noxer ne ala sacratissima anima ne anche alo serenissimo corpo imperpetuo. Ben iera desideroso dir tal mia hupunion tamen me peraua dirlo in vano e non nesar azetado per esser molti medizi la, li quali consciauano mazor parte de lor piu pasionalmente che razionalmente, doue restai come muto etc. — — — la parlaua lanima al corpo: Corpo mio, prouedi per la tua sanitate fina che tu tempo ai, et io uoglio non prouedendo a me sera de bixogno dati partirme. Partendome tu sai che senza me non poi restar uiuo. El qual dito a me parse cusì grande e ponderoxo che me feze suerar.

(Marino Sanuto' XX. köt.)

IV. Frangepán Kristófnének erényes magaviselete. Míg köztünk a' magasztos, a' szép és a' nemes iránti érzelem és fogékony-ság létezendik; míg ezeknek alapján az anyagi állapotok' korlátain túl hatni és a' szellemi és szívi érdekek' sokkal tisztább körébe emelkedni képesek leszünk; szóval, míg nemzetünk büszkeségét fogja lelteni abban, hogy nem barbár népsöpredék, hanem a' civilisált világ' méltó tagja; addig a' női erény nálunk is illő tiszteletben fog tartatni. Nem arra van hivatva a' nő, hogy mint a' férfi rendkívüli akár anyagi, akár szellemi tetteről fejtse ki, mikép az élet' külső akadályait legyőzve egyéni és a' társaságnak, mellyhez tartozik, érdekeit emelje 's azon eszméknek vívja ki diadalát, mellyek nemünk erkölcsi tökélyesbülését és boldogságát kieszközöljék. Hivatása gyöngédebb, de nem csekélyebb jelentőségű. Ő az érzelem, a' szív, a' türelem, a' zajnélküli de annál tartósabb hatású önfeláldozás' útján munkálkodik főképp; de ezen úton szinte képes és hivatott az emberiség' nemesebb eredetét és rendeltetését tanúsítani és előmozdítani. Az egyetemes társadalmi lét, a' nemzetek' státusélete, sőt a' községek' működése lényegesen van feltételezve a' családok és a' családélet' célirányos és helyes rendezésétől. 'S ki nem tudja, mi fontos tényezőjét teszi a' családéletnek a' nő, miut hitves és mint anya? Ki nem tudja mi kedves és mi jótékony lehet a' hatás, mellyel a' szerető leány atyjára, a' nővér testvéreire lenni képes?

Ezt tekintve csak kedves lehetett Marczibányi Lajosné asszony' alapítványából és a' Kisfaludy-Társaság' kezelése mellett egy költészeti jutalomkérdésnek kitűzése: miszerint költői beszély kívántatott „*melly a' hazai történetből vett jeles asszonyi tettben e' nemnek valamely saját erényét dicsőíti.*“ A' feltételre érkezett tíz felelet közül Garay János' „*Frangepán Kristófné*“ című költeményének ítél-tett oda a' jutalom.

A' történettudomány egyik legfontosabb tisztében jár el, mi-

dön a' történeli költészet felett ellenörkodik ; 's egy részről a' költészeti virágokat méltányolván ugyan, mellyekkel a' köréből kiemelt tények és események díszesíttetnek ; másrésztől mégis magasztos hivatásának öntudatában a' történeli igazságnak azon elmellőzhetlen kívánalmát istápolja, melly szerint képzelmeket soha a' való' színére emelni nem szabad. Minél előkelőbb a' költészet' tárgya ; minél jelesebb a' művészi kivitel : annál nagyobb szigorral kell tőle kívánni, hogy költői lelkesedésben is mindig a' valónak hű tükörképét nyujtsa.

Ha női erényről van szó, Frangepán Kristófné' példájára méltán lehet hivatkozni. Azon súlyos csapás után is, melly férjét elfogatása által érte, annak olly hű élettársának mutatta magát, a' hitvesi tisztben olly példás önfeláldozással járt el, hogy ez iránti dicsőségének méltánylata a' történetírásnak is mindig különös hivatásához fog tartozni. De szükséges e' tekintetben a' tény' tisztá igazságát történetcriticailag szemügyre venni.

Azt mesélték eddig közönségesen történetíróink, hogy Frangepán Kristófné' férjét maga szabadította volna ki a' *velencei* fogságból. „Quae — mond Wagner Károly — maritum e carcere, cui *Venetius inclusus erat*, puellae habitu indutum feliciter expedit, paratoque navigio in tutum abduxit“ ¹⁾. Miután Frangepán Kristóf nem *velencei*, hanem *milanói* fogságából menckült, világos hogy ezen elbeszélés valótlan. De mind a' mellett való, hogy Apollónia férjét a' fogságba követte, hogy Velenczében szomorú tömlőczéletének hű társa volt, hogy Milanóban sem hagyta őt el, 's hogy ez alkalommal a' női erénynek legszebb példáját adta. Mit erről történettudományi kútfővizsgálataim közben főkép az általam már többször említett Marino Sanuto' kézirati krónikájában találtam, ezennel bátor vagyok bemutatni.

Elfogatását Frangepán Kristóf azonnal mind atyjának Frangepán Bernardínnak, mind nejének tudtul adta levél által. De sem ezen, sem három más ezt követő levél rendeltetése' helyére nem jutott ; 's így csak pár hét múlva tudta meg Apollónia férjének igazi sorsát. Mihelyt *velencei* fogságban léteiről bizonyos volt, bátyját a' bíbornokot levélben kérte: vegye férje' sorsát pártfogása alá, 's ügykezze rája segíteni ; ennek pedig János nevű szolgájával vigaszlevelet és száz arany forintot küldött. *Ju lius* 27. azután más levelet írt férjéhez ; 's erre *augustus* 29-kéről Kristófnak válasza következett, mellyben ez nejét sorsáról megnyugta tja. A' két házastársnak ezen idei levelezéséből még különösen érdekes Frangepán Kristófné' két levele, *egyik* Dandolo János Antal *velencei nobile- és férje' tömlőcz* főöréhez, kelet nélkül, de bizonyosan 1514. végéről ; a' *másik*, Blauburg, 1515. *martius* 21. költ, Kristófhöz, válaszul ennek

¹⁾ Collectanea genealogico-historica illustratum Hungariae familiarum, quae jam interciderunt. Decas II. Posonii 'stb 1802. 8-o. 39. 1.

február' 13-áról levele, mellyel egyszersmind bíbornok bátyja' egy vigaszlevelét küldé neki által. Mind kettőt egész terjedelme szerint már közlöttem.

Ezen levelekből kitetszik, hogy Frangepán Kristófné, miután látta mikép minden ügyekezetek férjének szabadítására sikertelenek, végre csak azon volt, hogy férje' tömlöczébe ő is bebocsáttassék, itt szinte ennek hü élettársa leendő. E' végett előbb jószágait elrendezni 's ez iránt a' szükséges intézkedéseket tenni; azután pedig a' velencei köztársaságtól engedelmet nyerni iparkodott, hogy Kristófhhoz a' tömlöczbe bocsáttassék. Ez értelemben Dandolo János Antalhoz írt, már fenebb közlött levele fölötte érdekes; valamint 1515. martius 21-ki levele is, mellyben férjét szándékáról 's általában terveiről értesíti. Ez utobbiból azt is látjuk, hogy ő már több idő óta gyöngékedett, 's hogy egészsége helyreállítására a' nagy hírben állt velencei orvosok' tanácsától, és az abanói fürdőnek használatától igen sokat várt.

A' velencei köztársaság megadta Apollónia' kérelmét, úgy hogy legalább 1517 kezdetén már ő is oszthatta Velenczében férje' fogságát. Ez által a' velencei kormány, melly Kristóf' szabadon bocsátását folytonosan megtagadta, egyszersmind ürügyet nyert, irányabai emberséges bánásmódjára hivatkozni ¹⁾.

Iha meggondoljuk, hogy Frangepán Kristófné már előbb betegeskedvén, mindamelletl a' reá kedvetlenül ható velencei éghajlat' daczára is folytonosan férjénél maradt; hogy csak kétszer távozott az orvosok' sürgetésére 1517. és 1518. nyáron, rövid időre, az abanói fürdőbe ²⁾: azon áldozat' nagyságát is felfogni képesek vagyunk, mellyet ő férjének hozott. Arról sem lehet kétségünk, hogy ezen egész időben a két házastárs főkép vallásos gyakorlatokban talált vigaszt ³⁾. Annál fájdalmasabb volt reá nézve, hogy miután Frangepán Kristóf' szökési kísérlete 1518. nov. 3-kán nem sikerült, tőle elválasztatott. Férjét szegény csak 1519. január' 6. láthatta megint, midőn a' köztársaságtól Velenczéből elküldetett 's a' francia király-

¹⁾ P. o. midőn Frangepán Bernardio 1517. januárban fiának szabadon bocsátását sürgette, a' köztársaság azt felelte: „chel conte Cristoforo era sta ben tratado da nui — — et et che eramo sta contenti che sua moglie landasse ausitar — — — ditto conte Cristoforo e con sua moglie 'stb“ (Marino Sanuto' XXIII. köt. 1517. január 22. alatt).

²⁾ 1517. jan. 1., E da saper, in questi zorni adi vltimo la sorela dil cardinal Curzense, moglie dil conte Cristoforo (Frangepán) ussi di Toresale dal marito, doue estata questo tempo, et era indisposta, hora con volonta dila Signoria va ali bagni di Bano (Abano) con promiston di tornar poi dal marito et cusi la dita parti di questa terra adi 3 di questo, e ando a diti bagni.“ (Marino Sanuto' XXIV. köt.) 1518-ki fürdői utazásáról lásd alább.

³⁾ Toldy Ferencz barátom figyelmeztetett, hogy épen ez időben nyomult 400 példányban Frangepán Kristóftól Velenczében, német nyelven, egy imakönyv ezen cím alatt: „Frangepan Christoffel Fürst und graff zu Zeng, Vegel vnd Madrusch, Petbuch (656 fametszettel). Venedig, 1518. 4r.

nak általadatott, további fogságát Milanóban töltendő. Apollónia őt ide is követte, 's egész eddig, míg milanói tömlöczéből megszöknie csakugyan sikerült, itt is hű élettársának bizonyította magát.

Világos ebből, hogy — ha Frangepán Kristóf fogságból menekülése csakugyan nejének hozzájárultával történt, ez nem velencei, hanem legfeljebb milanói fogságáról állhat; minek megvizsgálása mindazáltal már jelen értekezésem' feladatán kívül fekszik.

Frangepán Kristófné férjének milanói fogságából menekülésében (1519. augusztusban vagy szeptemberben) őt nem követhette. Úgy látszik, betegsége visszatartóztatta Milanóban; 's Marino Sanuto (XXVIII. köt.) tudósít, mikép 1520. január' 4. ugyanott meg is halt. Holtteste Velenczének olaszföldi birtokán keresztül a' Frangepán család horváthoni birtokaiba vitetett, 's ott rangjához illőleg eltakarítatott ¹⁾.

V. Frangepán Kristóf' megszatadítására tett lépések, és menekülése Frangepán Kristótnak fogságából megszabadulását kieszaközleni atja *Frangepán Bernardin*, sógora a' *guki bibornok*, sőt maga *I. Miksa császár* is mindenkép igyekeztek, de siker nélkül.

Frangepán Bernardinok fiához írt levelét, mellyben neki ígérte, hogy e' végre semmit elnem mulasztand, már felebb közöltem; 's arra világos bizonyságaink vannak, hogy ő e' tekintetben mindent el is követett. Például szolgáljon, hogy mi-helyt fiának ellogatását megtudta, ellenségeskedéseit a' velencei köztársasággal félben szakasztván azonnal Veglia' városa' és szigete' proveditorával fegyverszünetet kötött, mellyben fegyvereinek minden addigi nyememényeiről lemondott, foglyait és minden zsákmányát kiadta, 's magát leköttelezé, mikép sem Veglia' szigetén, sem Istriában, sem Friaulban, sem akármelly más helyen a' velenceieket sem maga nem fogja háborgatni, sem a' köztársaságnak semmi ellenséget nem fogja segíteni. A' fegyverszünetnek igen érdekes okiratát, melly 1514. augúst 30. költ, Marino Sanuto' XIX. kötetéből egész terjedelmében közlöm.

Copia dila trueua fatta tra quelli di Veia e il conte Bernardin Frangipanni.

„In Christi nomine Amen. Anno nativitatis eiusdem millesimo quingentesimo quarto decimo, die vero penultimo mensis Augusti indictione secunda. Nui Zuan Moro per la Illustrissima Signoria et Excellentissima Signoria de Venetia de Vegia et Isola Proueditore, et Piero Cragliaz Petrichiedich nobile de Licha nuncio et commesso

¹⁾ 1520. Februar' 6. „Nota a Milan' adi 4 di questo mexe (januárt kell érteni) morite madonna Polonia'sorela d'el Reverendissimo Cardinal Curzense et moglie dil conte Christóforo Frangipani, qual e (inkább „era“) prexom in castello di Milan, e la moglie lo seguitava. E il corpo posto in vna cassa fo mandato in questa terra e passo in Friul per terra per sopelirla in vno castello dil prefato conte chinato — — mia — lontan di Caodistria.“

specialiter deputato per lo Illustrissimo Signor Conte Bernardino Franchapane, como apar per lettere sue patente de XXV del instante per nome et commissione del dicto signor; desiderando luna et l'altra parte ben conuincinar et deuenir ad una bona tregua et concordio ad dei omnipotentis siamo deuenuti ala infrascrita compositione dechiarita per li infrascritti capitoli, prometendo luno alaltro sub vinculo iuramenti de obseruar et inuolabiliter far sia obseruato manu nostra propria. Quorum capitulorum tenor sequitur.

„Primo chel signor conte Bernardino Franchapane ne per si ne per altri subditi esistenti nel ter torio suo uengi ouer permetta che si uengi ad infestare et inferire danni nelle terre dela Illustrissima Signoria, et subditi de quella, si dela Isola de Vegia, come del Istria, Friuli et ogni altro locho; ne ascentisca ouer presti adiuto ouer fauor de qualunche sorte se sia ad altri extrinseci che uenisse a tal danni

„Secundo che tutti li preson et captui dela prefattà Illustrissima Signor a che sono apresso ditto signor Conte Bernardino o altri suoi subditi siano relaxati senza taglia cum integra restitutione dele robe sue che fussen sta tolte ala captura loro auanti la guerra et sotto bono fede; et a conuerso li preson sono apresso nui deli suoi.

„Tertio che tuta la roba et cose che se atrouaua et se atroua neli lochi del prefato signor Conte et etiam neli lochi nostri siano ad integrum restituite ali veri patroni, che sotto bona fede e sta conduti nele terre et lochi dela Illustrissima Signoria et signor Conte Bernardino.

„Quarto che volendo luna ouer l'altra parte romper la tregua, sia obligata et tenuta per giorni XV auanti dinotarlo al altra parte per nuntio et con lettere; et ultra de zia stante dicta tregua se possa liberamente ciaschun in tutti et singuli lochi, si da marina come fra terra, cossi da vna parte come del altra, merchadantar et securamente praticare cum le robbe loro senza molestia ouer danno reale aut personale.“

Frangepán Bernardín nyilván azt reménylette (v. ö. aug. 3-káróli felebb közölt levelét), hogy a' velencei köztársaság illy kedvező feltételek alatt kötött fegyverszünet után legforróbb kívánságára szinte fog hajolni, és Kristóf fiát szabadon bocsátani. Láttuk már, hogy ő csatlakozott; sőt fia' kiszabadítása végett később tett ügyekezeteivel sem ért czélt. Marino Sanuto (XXIII. köt.) tudósít, hogy még 1517. január' 22. jelent meg Velenczében Frangepán Bernardinnak egy követe, ki Kristóf kiszabadulását ujonnan minden módon sürgesse ¹⁾; hogy ugyan azon évi julius' 4. tért vissza Velen-

¹⁾ 1517. január' 22. alatt. „Adi 22 la matina vene in colegio vno orator dil conte Bernardin Frangipani con lettere di credenza in nome di do oratori, qual disse il compagno lui e il cauallo per le gran huore et fredri per esser venuti per terra in camino e morto; perho e venuto lui solo supplicando la

czébe Marcello Sándor velencei haditiszt, ki Maranónál elfogatván azóta Frangepán Bernardín' fogságában volt letartóztatva, 's kit e z most fia' tekintetéből minden váltságdíj nélkül szabadon bocsátott ¹⁾ 'stb. De mind hasztalan. A' velenceziek Frangepán Kristóf' vitézségétől és ellenséges indulatától tartva, neki szabadságát vissza nem adták.

A' *gurki bíbornoknak* sógora' megszabadulása' érdekében tett minden kísérletei szinte siker nélkül maradtak. Apollónia nővére által kérelmekkel ostromoltatván, ő még 1514. novemberben küldötte Velenczébe egyik meghitt emberét, hogy sógorát meglátogassa, 's vele értekezze; de a' velencei köztársaság, melly már magát a' bíbornok' ezen léptét rosszallta, mivel küldöttje azonkívül engedelem nélkül jött vala Velenczébe, ezt kemény dorgálás után visszautasította ²⁾. 'S miután a' bíbornok látta, hogy részéről ő sem fog többet kivihetni, mint Frangepán Bernardín, más utat keresett, mellyen a' foglyon netalán segíteni lehessen. Addig pedig Bécsből 1515. július' 26-kán hozzá még egy vigaszlevelet küldött, mellyet Marino Sanuto szerint közlök.

Exemplum litterarum Cardinalis Cursensis ad Comitem Christoforum de Frangepanibus existentem captivum in Turisella Venetiis recepta die — Septembris 1515.

Illustrissime et generose domine affinis carissime Salutem. Quantum ex hac longa captivi'atis vestre mora discretiari, tantisque suis laboribus ex animo compatiari, non facile dixerim; cum non solum mea pridem nota affectio, ardentissimisque ille meus in Dominationem vestram amor ad hoc impellat; sed et cunctos alios Caesarianos Vestri amantissimos ad idem compassionis munus ardentius trahat. Quamquam illud inter cetera multum me consoletur, quod et Dominium Venetum maximum et laborum leuamen ac fructum afferre

---

liberatione dil conte Christoforo fiol suo, nol dar pegno li soi castelli e che se gurla vol la Signoria etc. Il principe li disse, che'l conte Christoforo era sta ben trattato da lui, ma monstra'ua pocho amar la Signoria, et auerla disobedita. Et che erano sta contenti che sua moglie landesse a uisitar, qual andata non vol la torni in drio, usando stranie parole; et che questa soa disobeditia non meritaua fusse exaudito etc.⁴⁴

¹⁾ 1517. július 4. alatt: „Nota in questi zorni ritorno di qui ser Alexandro Marzello stato presom in man dil conte Bernardim Frangipani, fo preso prima a Maram, et e sta liberato senza pagar alcuna taia; ma per la bona compagnia vien fato a conte Christoforo suo fiol.

²⁾ 1517-ki november' 18-ka alatt: „Vene in questi zorni in questa terra vno nontio dil cardinal Curzense senza saluo conduto, vien di alemagna per voler parlar al conte Christoforo Frangipani suo cugnato e in Toresele. E trouato ser Zuan Antonio e proueditor a questa custodia, el dito fece a saper ali cai di X; et cussi in colegio dila Signoria fo fato venir ditto nuncio, et fatoli gran reprehensione, e si non fusse per amor portemo al suo patron, si faria el porteria la pena di soi pechati. Et fo subito rimandato in drio senza parlar a niuno.“ (Marino Sanuto' XX. köt).

ac polliceri debet, quod pro equissimo principe, iustissima causa, proque patrie defensione ac comunium plurimorum salute tanquam fortissimus miles potius inquietate fortune, quam virtute hostium fractus in illorum potestatem deuenitis; atque is sitis, quem communis patria luget, cuius cause Deus pietissimus procul dubio fauebit, et pro cuius liberatione principes et populus vniuersique anxie laborant. Inter quos etsi etiam ego nihil studii vel laboris hactenus, ut liberationi vestre consuleretur, pretermiserim, nullis tamen et futuro vigiliis ac studiis parcam; inmo quantum ingenii fortuneque vires mihi suppetunt, et quantum pro anime mee redemptione laborandum mihi esset enitar, ut illud tandem, quod omnes nostri desiderii summis expectant, vobis contingat. Iccirco pristina virtutis et magnanimitatis vestre memores, que etiam in grauioribus casibus invictum vos sepe seruauit, metum omnem ponite, fortune sperate, ac vobis, patrie et amicis durate; in Deumque pietissimum principaliter, et deinde in amicorum operam quos nondum amisistis confidite; illius enim nutu, et istorum auxilio indubie spero, propediem vos hac calamitate liberatum iri. Valetate prospere, et me esse ac semper futurum nedum sollicitum ac charissimum affinem vestrum, sed et verum omni fortuna amicum vobis constantissime persuadete. Datum Viene 26 mensis Iulii anno Domini MDXV.

Manu sua propria

Domine Comes sitis boni animi et sperate in Deo bonis amicis atque justa causa, ego enim sicuti hucusque omnibus viribus laborabo feruentissime et incessanter pro liberatione vestra et faciam nedum boni amici sed optimi affinis officium sicuti latius ex litteris sororis mee coniugis uestre intelligetis. Datum ut supra.

Vester bonus affinis

M. Cardinalis Gurcensis.

Kicül. Illustrissimo Domino Christoforo de fracepanibus comiti Vegle, segne et modrusie affini carissimo.

(Kézirati krón. XXI. köt).

XII. Lajos francia királynak 1515-ki új esztendő' napján történt halála, és fia I. Ferencznek az olaszthoni viszonyokbani szerencsés föllépése, ki a' marignanói győzödelem után (sept. 13 és 14) a' schweitzziakkal nov. 7. könnyű szerrel békességet kötött; nem sokkal ezután X. Leo pápával egy személyes összejövetel' alkalmával politikai és egyházi egyetértésre lépett, és 1516-ki august. 13-kán I. Károly Spanyolországnak lovagias szellemű ifju királyával a' noyoni tractatusban eddigi nehézségeit ezen országgal kiegyenlítette, Európának azon kora diplomatiai viszonyaiban nevezetes változást idézett elő, és I. Miksa császár a' dolgok' ezen fordulatját látván, végre szinte elfogadta a' noyoni tractatus' határozatait. Illyen kedvezőbb körülmények közt a' gurki bíbornok reméllte, hogy a' már Velenczével is jobb lábon álló spanyol udvar, és ha ez nem sikerülend, I. Fe-

rencz francia király, ki már előbb Velenczének frigy társa és barátja volt, pártfogása által fogja sógora Frangepán Kristóf' szabadon bocsátását a köztársaságtól kieszközölni. Ez iránti lépéseiről Velenczének követe a' francia udvarnál Badoer János igen érdekes tudósításokat nyújt, mellyeket Marino Sanuto' XXIV. kötete szerint kivonatban bemutatni szerencsém van.

Első ide tartozó levele 1517-ki május' 5-kén kelt. Azt írja Badoer, hogy az nap titkos conferentiába hivattatván, mellynél Franciaországának legelőkelőbb kormányférfiai jelen voltak, itt először szóba hozatott, hogy mind a' spanyol királytól, mind a' császártól levelek érkezvén, miszerint ezek a' noyoni tractatust egy évvel meghosszabbítani hajlandók, közölje ő (Badoer) ezt küldőivel, hogy a' velencei köztársaság' szint eziránti érdekeit a' francia udvarral tudatni sziveskedjék. Azután Frangepán Kristófnak és egy másik császári hadi parancsnoknak, kiket a velencei köztársaság fogva tartott, sorsa volt két jelen lévő előkelő francia úr által (il gran canzelier e gran bastardo) említve. Sorsuk t. i. a' császárnak szívének fekvé, szabadon bocsátatásuk ennek egyik forró kívánsága; miért is már a' francia királyt kérte, hogy e' végett a' velencei kormánynál közbenjáró legyen. A' francia király' nevében tehát kéri most ők a' követet, miután a' Velenczében lévő francia követnek ez érdemben a' signoria elébe adott megkeresése válasz nélkül maradt, sziveskedjék a' velencei kormánynak ezt megírni, 's vele királyuk' javaslatát közölni, mikép a' császár' kedvéért Frangepán Kristóftot tömlőczéből szabadítsa ki (slargar). Ezt Badoer meg is tette.

Badoer János a' velencei köztársaság' parisi követének levele kivonatban.

16. Maii, 1517. Di Franza da Paris dil orator nostro (Zuan Badoer), di 5. — — — Poi vene vno vssier a dirli come Monsignor il Gran Maestro li voleua parlar, et cussi subito andoe. Era Sua Signoria reduto con il Gran Contestabelle Monsignor di Vandomo, il Gran Canzelier, Monsignor dila Peliza, Monsignor dila Tremoia et il Gran Bastardo. Tutti asentati con dito Monsignor Gran Maestro et Rubertel, et Villaroy erano impiedi, et zonto chel fu Monsignor Gran Canzelier disse 'stb. Poi li disse altre fiате: Magnifico Orator, ui e sta richiesto per il Gran Canzelier e Gran Bastardo da parte dil Re Christianissimo, che la Signoria voi esser contenta slargar il Conte Christofolo Frangipani e vno altro capitano, di che limperador insta molto; e preso Sua Maesta di questo, perho il Re prega la Signoria a soa compiacentia voi esser contento chel sia cauto e posto in vna caxa con segurta et bona guarda, laqual cosa li sara molto agrata; et disse come lorator dila Maesta Christianissima hauia parlato ala Signoria di questa cosa e di altro, et che la Signoria li hauia risposto di altro et di questa cosa nulla. Perho il Re li ha fato intender accio scriui ala Signoria, che saria bon slargar dito

Conte Christoforo per far a piacer al Imperator. Et lui Orator disse, scriueria subito etc.

(Marino Sanuto' XXIV. köt).

Ezen levél Velenczébe május 16. érkezett, és ugyan azon hó' 18. és 22. a' consiglio di pregadinak igen érdekes tanácskozásaira adott alkalmat.

A' majus 18-kai és 22-kai tanácskozásokat Marino Sanuto közli, mellyeket, minthogy tárgyunkra nézve felette érdekesek, itt közlök.

A' consiglio di terra ferma tagjai indítvány' készítésével lévén megbízva, többen azt indítványozták, hogy Frangepán Kristóf illő kezeség és biztosítás mellett hogy még Velenczében maradand, tömlöczéből bocsáttassék ki (slargar). Ez ellen felszólaltak *Foscari Ferencz* procurator és *Emo Lénárd* tanácsnok, azt emelvén ki, hogy minden, Frangepán Kristóf' érdekében történt megkeresések csak sógora, a' gurki bibornok' mívei, mellyekkel olly annyit nem kell gondolni, 's hogy tanácsosabb elébb a' békesség' kötését bevárni; mihez Emo még azt adta, hogy Frangepánnak szabadon bocsáttatása veszélyes határozat volna, mert tartani kell, nehogy azonnal Friault megint elpusztítsa. Emo' indítványa, hogy Frangepán Kristóf tömlöczéből ki ne bocsáttassék, 116 vokssal 71 ellen elfogadtatott. Ezen alkalommal Dandolo János Antal azt kérte, hogy a' tömlöczfőöri hivataltól mentessék fel, de annak további megtartására újra megkérített.

18. *Máii.* Fo posto per li sanii dil conseio a terra ferma vna letera al orator nostro in Franza in risposta de soe di 5. ala proposition fatoli per parte dila Christianissima maesta zercha prolongar le trieue con limperador pro vno altro anno, al che con il senato li rispondemo, semo contenti di farle e per piu tempo, parendo cussi a soa Maesta. Zercha slargar il Conte Christoforo Frangipani per far cossa agrata ala Cesarea e Catholica Maesta; nui li dicemo, licet sia capitano di guera e averne fato mal assai, tamen per compiaser a soa Maesta semo contenti slargarlo con fidejussion e cauzion ita che non si parti etc. — — — Et ser *Franc^o Foscari* el cavalier procurator ando dal Principe e sauü, dicendo non li pareua di lassar il Conte Christoforo fin non sia fata la trieua, et che si conzasse la lettera e li sanii non volseno mouerla. Vnde landoe in renga et contradise, dicendo so cugnado Car^l Curzense fa mouer questo; e come sara lassa il conte Christoforo non vorano piu far trieue, e nui haeremo lassa cussi degno capitano il primo che habbi limperador etc. Et cussi ser *Leonado Emo* el consier messe, di risponder a quella parte dil conte Christoforo, che fate le trieue nui saremo ben contenti slargarlo dandone cauziom di non si partir il qual e capitano degno di guera e ne poria far mal assai in Friul, doue a li soi lochi vicini, ut in parte etc.

Et li rispose ser *Aluise da Molin* procurator, sauio dil con-seio dicendo il re Christianissimo gel domanda, e nui nol volemo compiaser, e disse e cussi azonse ala letera, che le segurta di dito Conte Christoforo non si possi acceptar senzalicentia di questo con-seio.

Et parloe per la soa opinion ser *Leonado Emo* el consier di-cendo di quanta importantia e il Conte Christoforo, homo che ne ha fato tanta guera, et non e da lassarlo, perche landera via et ruina-tuto il Friul a grandissimo sequito etc. Poi parloe ser *Aluise Gra-denigo* sauio a tera ferma per la letera, dicendo non si lassa, ma si slarga con segurta. Demum ser *Zuan Antonio Dandolo* e sora i presoni, qual etiam e rimasto nouiter dila zonta ando in renga di-cendo e anni — auto questo cargo sora i presoni con gran soa dis-comodita, e piu volte suplicha il Principe et Signoria, fazi in loco suo, et a fato questa custodia con gran faticha lui medemo zercha quando volseno romper li cabioni et troua i feri. Demum quando scampo li 7 Todeschi li trouoe tutti subito. Et auto 1200 presoni niun li e scampa, e resta solum do il conte Christoforo che in Torreselle con soa moier, che amalata et a tolto assa medicine, et li fo 4 me-dici M^o Marin Brochardo, M^o Bernardin Spiron, M^o Leonardo Bu-tiron, et vno M^o Fermo suo medico a far colegio in Toreselle, et ha dil mal assa e di 24 carati li 14 di morir li sta in leto. Et si scu-soe di quanto per Leonardo Emo era sta dito, che soa moier non ha fieure come disse il Brocardo in colegio dicendo lagran mal et si la morisse, il Conte Christoforo forssi non faria lapressa il far per lui. Sopra le parte non parlo ma voria si slargasse con piezaria. — Ando le parte 4 non sinceri 7 di non, 60 di sanii, 116 di ser Leo-nado Emo, et questa fu presa, et fo comanda grandissima credenza per il canzelier grandio et al licentiar il pregadi fo da sacramento a tutti per laogador ala porta. Laqual deliberation e di grandissima importantia.

(Marino Saunto' XXIV. köl)

Mindjárt más nap, május 19. jelent meg a' pregadi tanácsban Pino János francia követ Velenczében, a' spanyol királynak egy Brüsszelben május 1. kelt levelét mutatván fel, mellyben ez szinte Fran-gepán Kristóf teljes szabadon bocsáttatását (liberation) kérte. Ezen levélre, melly a' szokott czimzés' mellözésével lévén írva, e' tekin-tetben a' tanácsra kedvetlenül hatott, a' doge kitérő választ adott. Mindazonáltal az előbbi nap' végzése még is felfüggesztetett; és Frangepán Kristóf' sorsának eldöntésére május 22-ke tanácsnapul tü-zetett ki.

19. Maii. Vene (in colegio) lorator di Franza Domino Zuan Pino Tolesano dicendo auer auto vna letera che il Catholico Re seriue ala Signoria nostra, la qual presentoe, et fo aperta et lecta dauanti de lui. La qual e scritta latina in bambasina, data a Bruxelles adi primo di questo, sotoscrita per el roy filippo di Castiglia (?); e la mansion

dice „Illustri duci Venetiarum amico nostro carissimo“, che vn titolo molto infimo et il re yspano solena dar „Illustrissimo.“ Hor scriue per la deliberation dil Conte Cristoforo Frangipani con altre parole come diro diffuse di soto, dicendo prega la Signoria lo lassi per far cossa agrata al Imperador, e si oferisse etc. et dice si a faticha in far concluder le trieue etc. con altre parole molto afectuose.. Et il Principe li disse, che questa era vna gran domanda, perche il conte christoforo era vn gran capitano dil Imperador, et ne hauia fato molta guera in questi tempi, et che il Re Christianissimo a scripto ala Signoria nostra lo slargi con securta, e il Re Catholico dimanda la liberation. Tamen si conseieria etc. Et e da saper laltro eri fu preso et per non esser in la canzelaria tagii non fo expedite le letere. Et cussi per il colegio fo suspeso la letera et Venere adi 22 verano in pregadi li sauii con la soa opinion in questa materia.

(Marino Sanuto' XXIV. köt.)

22. Maii. Fo leta la letera dil Re Catholico scritta ala Signoria nostra latina, data a Bruxeles in Barbante adi primo mazo, soto scritta lo el re; in la qual scriue come comando ali soi comesarii et oratori nel tratar dile trieue sonno fate tra la Cesarea Maesta et nui, che fusse liberati li presoni, qualli iure belli se dia far nel concluder di trieue e paxe, i qual con bona fede di questo non parlono. Per tanto scriue per far cossa agrata al Sermo Imperador suo padre voria la liberation et relaxation dil Conte Christofolo e i altri, qualli con admiration e displicentia soa vien da nui tenuti presoni, et per esso Re Catholico stato mediator ala conclusion dila trieua con la Cesarea Maesta, et nui dimanda il Conte Christoforo Frangipani qual e tenuto preson in destreta contra lusanza dila guera e la speranza datoli di relasarlo fusse libero per esser tenuto contra la solita mansuetudine nostra; la qual a questi nobeli di sangue se dia usar e contra luso dila Republica nostra per tanto ne priega per farui cossa agrata, che la speranza datoli in gratia di Soa Maesta et per satisfazion dil Imperador per poter esser poi conciliator in le altre differentie con dita Cesarea Maesta, si uoi lassar andar a caxa dito Conte Christoforo, la qual cosa sara causa far deuenir esso Imperador piu facile ala composition con nui; et questo sara ricompensado in altro verso la Republica nostra. Aspeta aduncha la ditta liberation et la risposta; et in fine dice Christo guardi non meno la Republica Vostra et la conserui. Datum etc. Regni nostri anno secundo. Et in la manson da titolo de Illustri Duci Venetiarum amico nostro carissimo.“

(U. o.)

Azon kívül érkezett Velenczébe május 22. Badoer Jánostól, a' köztársaság' páriszi követétől egy másik levél május 8-áról, mellyben ez a' francia és a' spanyol királyoknak, de még inkább a' császárnak sürgetéseit Frangepán' szabadulása' érdekében tudtúl adja, mellyekre ő azonnal azt válaszolta, hogy ez a' tractatusokban ki-

kötte nem volt, 's hogy Frangepán a' köztársaságnak igen veszedelmes ellensége lévén, ki Friaulban nagy pusztításokat vitt véghez, szabadon bocsáttatása igen fontos ügynek tekintetik. A' császár azonban ez ügybe igen sokat helyezvén, maga a' követ is engedékenységet javasolt a tanácsnak.

22. *Maii.* Di Franza dil orator nostro da Paris di 8, come il Christianissimo Re mando per lui dicendoli e molto instato dali oratori Cesarei et dil Re Catholico chel Conte Christoforo Frangipani sia liberato, et maxime da parte dil Imperador. Ai qual a risposto, non esser neli capitoli compreso tal restituiom di presoni, e non pol esser dimandato; dicendoli le crudelta ha fato nel Friul; e che l'imperador a gran voia di averlo dicendo Domine Orator nel bisognera darlo, perho voria la Signoria me lo consenti ami, azio parhabbi credito, e poter con quella; siche scriue ala Signoria; lorator disse e meglio indusiar adargelo in altro tempo e tratandossi altre cosse con la Cesarea Maesta, perche hauendo scritto ala Signoria lo slargi, e meglio aver prima risposta, e non scriuer di tal liberatione. E il Re inteso questo disse, scriue quando ui parera. Item etc.

Erre következtek majus 22. és 23. a' consiglio di pregadi-nak új igen élénk tanácskozásai. Felolvastatott két levélnek terve, melly a' három fejedelemnek Frangepán' ügyében történt fellépésére vonatkozik. De főképp érdekes magának Sanuto Marinónak május' 23. tartott beszéde, mellyben a' kor' politikai viszonyait rajzolván és a' Frangepán' esetére zsinórmértékül szolgálható régibb esetekre hivatkozván, miután világos, hogy az egész csak a' gurki bíbornok' műve, sőt a' spanyol király' levelének elhibázott czimjéből látható, hogy ezt is a' bíbornok fogalmazta, leghelyesebbnek tartja a' francia királyhoz egy, való gondolkozását kikutató levelet írni, s míg válasz érkeznek, a' dolgot függőben tartani. Frangepán Kristóf tehát szabadon nem bocsáttatott. Ezen tanácskozásokat szinte közlendőknek tartom.

22. *Maii.* Fu poi fato vno nouo ordine nel Senato, che ser aluise da molin procurator sauiu dil conseio, che in selimana ando in renga, narando la causa: Che non e sta expedito le letere fu preso scriuer lultimo pregadi in franza per caxon di esser sta portata per lorator di franza la letera dil catholico re. Leta ozi a questo conseio zercha la liberation dil conte Christofolo etc. e cussi par se atrato il colegio, excepto ser Leonardo Emo conseier di suspenderla per il nouo accidente, che questi tre Reali voleno la liberation dil dito conte Christofolo; et perho il colegio consultato, voleno ritornar a meter la parte che i preseno, et far vna antidata adi 18 dil mexe per aquietar il re, che sil sara slargando dito conte Christoforo, non vora poi la soa liberation. Et sopra questo parlo in la materia molto caldamente, facendo dimostration di non alterar il re christianissimo, come per la letera di 8 el dimanda ge sia concessa etc. exortando

tutti a prender la soa parte di sauii, et fo longo molto. E cussi fe lezer, che fusse suspeso quanto fo preso zercha il conte Christoforo, sia scritto quel si prese, che nui el slargaremo dandone fidejussimmo secura.

Poi ser *Francisco Foscari* el cavalier procurator ando in renga contradicendo questa opinion, laudando quanto fu preso che la parte di ser Leonardo Emo el consier, dicendo queste letere e sta fate per il curzense, e il re christianissimo „rogatus rogo“ a scritto, concludendo non si dia lassar questo capitano, perche sara la ruina dila patria per molte raxon, et quello ne ha fato tanti danni, e crudelta in la patria. Fo saui a renga.

Fo fato lezer per li sauii vno capitolo di letere dil orator nostro in Franza drizate ai cai di X di 8 di questo, come Rubertet li hauia dito, che venia li oratori cesarei e catholici per la perlongation dile trieue per vno altro anno, per ho si hauesse il mandato di poter concluder da la Signoria nostra.

Et poi ser *Domengo Trivizam* cavalier, procurator, sauiio dil conseio ando in renga e parlo per la parte di sauii dicendo: E da compiacer il re christianissimo di questo, e non si slargando detto conte christoforo sara con indignation di soa maesta chel non fa per nui. Poi parlo ser *Leonardo Emo* el consier per quel fu preso dicendo, non si douea suspender le parte prese et dil 1470 adi — no-ue mbrio e vna parte vol le deliberation siano exequite, poi dil 1486 — vna altra si pol suspender fino il primo pregadi etc. disse alcune parole per la sua parte etc. Et fo persuaso da alcuni, *tra i qual Io Marin Sanudo*, chel metesse de indusiar doman, et cussi messe accio si possi far vna miòr letera. Hor li sauii duri, licet fusse 24 hore, volseno mandar la opinion l'oro al incontro dil indusia a doma posta per l'Emo. Et Io *Marin Sanudo* andai in renga persuadendo la indusia atento la importantia dila materia. Fui brieue, e con grande attention dicendo, che la parte dil consier e mancho, quella di sauii mi piaseua, et si douea dir le raxon nostre al re christianissimo di non slargar, ni lassar questo conte Christoforo si gran capitano Cesareo, si come dil 1510 fu fato a papa Julio, quando ne dimando la liberation dil marchese di Mantoa; il qual intese le iustification nostre, rimase satisfato per tanto exortaua a prender la indusia etc. Fo bona renga.

Ando le parte vna di no, 63 di sauii, 127 di ser Leonardo Emo el consier dil indusia a doman, e questo fu preso.

23. *Maii*. Fu posto per ser *Leonardo Emo* el consier et sauii del conseio e terra forma vna lettera al orator nostro in franza zercha il conte Christoforo, come hauendo auto le sue di 8 per le qual *la Christianissima Maesta* richiedeua fusse slargado il conte Christoforo; poi si aue vna lettera dil *Re Catholico* di primo, per la qual dimandaua fusse relassa liberamente el dito conte etc. et perho col

senato si scriue, questa cosa e di grande importantia al stado nostro per la condition di questo capitano nostro inimicissimo, qual nel Friul ne faria gran danni essendo liberato, si per la vicinita di so lochi, come per la parte a nel Friul; adeo si conueria tenir exercito contra, che cosa contra al beneficio etiam di sta Maesta; poi la liberation di presoni si a uisto grande experientia si per la liberation, fe illy Re Aluise dil Cardinal Ascanio, si soa Maesta dil signor Prospero Colona, et nui dil Marchese di Mantoa, monsignor dila Roxa e altri presoni capitani lasati per tanto, ne parso dito orator digi queste raxon ala christianissima Maesta, e quando pur paresse a soa Maesta fusse relasato zoe slargato con fideiussion e iuramento non si partir, nui faremo quanto parera a soa Maesta per voler esser vniti con quella per esser i beni di stati comuni con altre parole. E da mo sia preso, che la dita cauzion non si possi acceptar senza licentia e uoler di questo conseio.

Item vn altra lettera posta per *li diti* a parte et secretissime al prefato orator, che uedi opinion nostra saria dito conte Christoforo non fusse mosso, et maxime la seconda, videlicet relasato libero; Et in questo si debbi fatigar con la Christianissima Maesta laudandolo quanto rispose ala Maesta Christianissima, come scriue per sue di 8 in questa materia dil conte Christofolo con altre parole ut in litteris.

Et lete le dite lettere visto niun non voleua andar in renga, mi parsi a mi *Marin Sanudo* era di pregadi contra ser Leonardo andar et cussi andai, che per deum verum era disposto non parlar et bon attention di tutti fui al dito et fici bona renga. Dicendo mi pareria ofender la mia conscientia, hessendo stado io quello che eri sera persuasi la Vostra Serenita Serenissimo Principe et le Vostre Excellentie a prender lindusia, et fusse conzade le do opinion si proponeua a questo Excellentissimo Conseio in materia dil conte Christofolo, aricordando fosse dite le raxon nostre ala Christianissima Maesta si come fu fato dil 1510 di marzo per questo Conseio al tempo che papa Iulio dimando la ra relaxaziom dil Marchese di Mantoa con grande instantia, per la instantia li era fata dal Duchia di Urbim suo nepote e zenero dil prefato Marchese, et cussi a quel tempo quelli preclarissimi padri erano in colegio non messeno dislargarlo e mancho liberarlo, ma ben justificar la Signoria nostra e la caxon non si dia lassar il prefato Marchese, le qual udite per papa Iulio per il nostro orator tunc Magnifico M. Hironimo Donado dotor fo admesse dicendo, e resta satisfato ne non ne parlemo piu. Ma poi zercha do mexi parse a qualche vno dil colegio venir a questo conseio con dir, non haueuamo capitano contra Francesi, che potenti voleano tornar ala ruina dil stado nostro insieme con la soa liga, et che dito Marchese foria a nostro proposito farlo capitano zeneral, et che lauia promesso dar fideiussion, questo stado si poteua tenir securo; et

cussi proposto la materia di mandar do di colegio a parlarli per saper la cauzion ne vol dar essendo liberato, disputa pregadi sempre fu preso la indusia, perche questo era il ben dil stado nostro. Poi adi primo mazo vene vna lettera di campo di prouedatori, che pareua fa legino fusse venuto strauestito di Mantoa a parlarli come la marchesana aspetaua 1200 lanze francese con 80 pezi di artelarie e le voleua alozar sul Mantoa, e quel stado sara ala voglia di Franza, perho meglio saria liberar il signor Marchese, che quello pol dar vinta la impresa hor in questo caldo e al di signori i fati nostri che 150 in questo conseio, che non sa la cosa di tal liberation. Vnde fu messo dimandar X zentilhomeni per il Marchese, e condurlo in colegio, e cussi fu preso per intender pleno colegio la cauzion, ne vol dar; et cussi fo mandati tra li altri M. M^{co} Cabriel consier chel uedo, e M. Hironimo da Pexaro; il qual Marchese venuto in colegio si buto ai piedi dil principe, prometendo dar i fioli, stado et quello, si uoleua per cauzion; et vol spander il sangue per questo stado contra Francesi etc. Fo poi torna al conseio et preso lasarlo e farlo capitano zeneral, dando suo fiol primogenito per obtaso etc. fo gran disputation parlo M. Andrea Triuixan el Caualicr M. Bernardo Barbarigo, che vedo qui e altri; non era da fidarsi de lui etc. Hoc preso la parte scrisse e mando Lodouico da Fermo a Mantoa per il fiol, e dal altra banda scrisse, non fusse mandato e Tramo ala fin col papa, che di luio lo dimando ala Signoria, e lui haria il fiol per obtaso, et cussi ge fu concesso dito Marchese il danno no ha fato. Poi Vostre Exceclentie lo sa per esser memori, che non voio replichar; et cussi al presente volemo per opinion di questi clarissimi padri relassar il conte Christofolo, qual relaxation sara la ruina dila patria e lassar vno il mazor nemico habi questo stado, vno crudelissimo capitano, per quello fe in Friul far cauar li ochii a quelli poueri, vno primo capitano habi limperador, il qual non a altri; non il Marchese di Brandiburg, non Duca di Bauiera, non Duchia di Saxonia; ma vol questo Conte Christoforo, e per opinion mia tegno, ui habbi buta voler perlongar le triene per vno altro anno per aver la liberation dil dito Conte Christoforo cugnado dil Curzense, il qual Curzense a fato far lui di bon inchiostro, chel Re Catholico non vsa quelli vocabuli, e chel sia el uero el titolo dila lettera e: „Illustri Duci Venetiarum amico nostro carissimo,“ che il Re di Spagna morto daua titolo di „Illustrissimo“ e non „Illustri,“ e chel sia el uero in li salui conduti fati per questo Re Catholico leti heri da dil „Illustrissimo“ per esser fata iusta i titoli soliti; ma questa e lettera fata far per il Curzense ben soto scritta per il Re Catholico, perche limperador da titolo a questo stado: „Illustri sincere dilecto Duci Venetiarum.“ Perho signori non di aver tanta paura a dir le nostre raxom al Christianissimo Re, sicome il clarissimo M. Aluise da Molim dise eri su questa renga, che nol slargando questi tre Reali si sdegnara potra

esser causa di disturbo etc. do signori excellentissimi, il re christianissimo qual auto il stado di Milan per nui, che la conseruation di quello e mediante le V. S. si sdegnera, quando li dire le raxon uostre come e sta ben notade per la letera leta, che dito preson non dia esser lasado, et cussi, padri excellentissimi, per opinion mia dita letera nela naration fata sta per excelentia ben ditata et meglio consigliata; ma la fin non mi piase per il mio sentimento per queste raxon, perche li Re dise puoche parole, come lorator li fara lezer la letera con le justification e mal lasarlo, ma con la coda e ben slargarlo subito, il Re Christianissimo dira sta ben sia slargato et conuegnire slargarlo, quello achadera al di Signori cha da bon seruidor. Vi diro le raxom vostre, el Conte Christoforo vi dara piezaria di Todeschi di fontego, che non si toria altri per duc. 30 milia, o partide di banche fate far sopraditi mercadanti sara slargato sohanpera non pol venir a pezo cha pagar li danari che vn niente, che hessendo fuora cignando vegnir in la patria stando a Gradischa e Maran, che si dice limperador ge la donati, vi fara spender li 30 milia duc. . Poi signori voreuu desfar li mercadanti di fontego, che quelli hanno auto tanti priuilegii in questa guera, licet si sia sta contra limperador; perche questi mercadanti Todeschi e utel nostro, debitori nostri particolari, non li pore astrenzer. Poi vegnira lettere di Reali e auere patientia, e sara parso l homo, e si degno capitano che sara tanto mal per vindicarsi, e li danari, signori Excellentissimi; e chel sia el uero uoio a dar vno exemplo, che de similibus ad similia e da intender, Beraldin fo preso in questa guera, citadin Padoan, era in li cabioni over preson, dete segurta di duc. 1000, vno suo suosero per duc. 500 che poco piu hauea al mondo, et vno altro che ge hauea fato le spese im presom per altri duc. 500; ussito di presom con promission non si partir, fuzite e tal segurta pago li danari non hauendo compassion ali meschini, che fo la so ruina apar diti duc. 1000. Cussi fara questo Conte Christoforo, ui scampera signori, come nui el slarge. Perho qual e piu segura parte, e di scriuer la lettera senza la fin ma dir in loco di queste parole, come sue Excellentie volendo sapersa ben conzar, che hauemo voluto scriuer questo azio soa Christianissima Maesta intendi il tutto, tamen hessendo disposti mai partirssi deli sapientissimi aricordi et voleri di soa Maesta quella disponera in questa materia, quanto li parera utile ale cosse nostre, le qual sono etiam di soa Christianissima Maesta per la vnion indisolubile habiamo insieme. E a questo muodo in XV zorni si auera risposta, et quando il Re sara costante chel slargato, Vostre Excellentie potra slargarlo, perche anche mi son di quelli, uoio star ben con soa Maesta per averli con effeto grandissima vbligation questo aricordo, e dil uostro seruitor e non sia ascrito a prosonction che contra questi preclarissimi padri sapientissimi habbi voluto vegnir qui suso a contrariar ale sue opinion. Ma, signori, la

mia consentia mi a mosso, che zuro a Dio, Serenissimo Principe, era disposto non parlar piu in questa materia, ma vedendo la importantia soa, et che niun parlaua, et era sta, manda tre volte la lettera e tutti venir vniti ho voluto vegnir a dir el sentimento mio per le infinite obligation ho a questo Excellentissimo stado, come sempre faro quando potro zouar per mia opinion in alcuna cossa questo Excellentissimo stado et ale uostre Excellentissime signorie mi ricomando. Et dissi qualche altra parola ben a proposito che non me occorre al presente notarla adeo fa laudato assai, ma contra tanta autorita dil colegio e gran cossa far perder parte, et si qualche vno meteua il mio aricordo era preso.

Ando a rispondermi ser *Piero Trum* sauio a terra ferma con raxom, che non quadro al mio ceruelo, e si scuso che fu cargato da ser Francisco Foscari proc. eri, che era sta suspeso la diliberation di mandar fanti in Cypro etc. che Dio voia sia bona deliberation.

Poi venuto zoso ser *Zorzi Emo* proc. visto il Trum non auer satisfato ala mia risposta, ando in renga et parlo per il colegio dicendo, non e da tuorsi questi Reali contra, et che le trieue fate con limperador a Rouere fo causa dila indignation dil Re Aluise de Franza con nui, el Re uol questo Conte Christoforo, che non e si gran capitano come le sta fato, qual fu preso da ser *Zuam Vituri* nostro zenthilomo come vna bestia, perho se dia prender la parte di sauii e di tutto il conseio, perche di picol fauilla nasse gran fuogo, si suol dir questo e cugnado dil Curzense, che vn altro imperador, e so moier fo garzona dil imperador, per la qual a fato grande il Curzense e nui non volemo compiacerli, laudando la parte etc.

Niun li ando a responder, — — et cussi fo presa aue 53 di no, 137 di si, che dio voia sia bona deliberationem.

(Marino Sanuto' XXIV. köt.)

Kevés nappal ezen tanácskozások után, június' 1-jén jelent meg Velenczében Tealdini Albert, a' gurki bíbornok' küldöttje, s a' velencei kormányznak és Dandolo Jánosnak leveleket hozott. Elsejében ezeknek a' bíbornok sógora Frangepán Kristóf szabadon bocsátását kéri, a' békesség' ügyének a' császárnál előmozdítójául ajánlkozván; a' másokban pedig azon szivességet köszöni meg, melylyel Dandolo a' szegény fogoly iránt viseltetett ¹⁾. Ezen levelek csak később vétettek tárgyalás alá.

¹⁾ 1517-ki június' 1-je alatt. In questa matina vene in colegio vno nontio dil cardinal Curzense cugnato dil Conte Christoforo Frengipani e prexom in Toreselo, et apresento vna lettera dil dito cardinal, scriue pregando la Signoria 'stb. la qual lettera non fo leta im pregadi. Etiam ne scrisse vn altra a ser Zuam Dandolo, che sora dili presoni ringratiando dila bona compagnia fata al dito sua cugnato etc.

Julius' 22-ke alatt: Fo leto do lettere dil Cardinal Curzense scrite ala Signoria nostra per Alberto Tealdini latine, una de di 28. April. date in

Tudniillik a' köztársaságnak párisi követe május' 16., június' 7. és 15-éről küldött tudósításokat a' francia királynak Frangepán' ügyébenei gondolkozásáról. Ezek szerint a' gurki bíbornoknak egy meghitt embere, da Colli Ferencz, conegliánói, Franciaországba érkezett, hogy Frangepán Kristóf' fogságbóli kiszabadítása' érdekében a' francia királyt megnyerje, állítván, mikép a' noyoni tractatusnál fogva szabadon bocsáttatását kívánni lehet, azonkívül a' császár' és a' bíbornok' részéről a' legközelebbi diplomatiái tárgyalásokra vonatkozólag, Franciaország' iránt engedékenységet és érdekegységet ajánlott. Mindamellett a' francia nagycancellár Venczének Frangepán' felszabadításábani vonakodását helyeselte, és a' noyoni tractatusnak illy értelembeni magyarázhatását egyenesen tagadta; a' király pedig nagycancellárának nézetével egyet értvén, csak azt kívánta, hogy Frangepán Kristóf' illő biztosítás mellett tömlöczéből kibocsáttassék (sia slargato con ogni segurtá e cauzion').

Anversa recepta adi 2 Zugno, l'altra di vltimo dito recepta adi 5 dito ben ditade, per lequal prega la Signoria voi relaxsar suo cugnado conte Christoforo Frangipani, per esser officio di ogni signor usar liberalita contra quelli signori di nobel sangue e di summa virtù; e scriue sempre a desiderato le discordie di questa Signoria con la Cesarea Maesta fosseno pacifichate et hora che lanimo di soa Maesta e vn pocho piu mite, ha deliberato scriuer la presente pregando sia satisfato di tal liberation oferendosi per questa Signoria far con limperador per la vltima conclusion dila paxe; poi che le triene e fate la qual cosa facendo sara agrata ala Cesarea Maesta e ala Catholica Alteza et ala Signoria nostra si ricomanda; et per *l'altra* lettera supplicha, sia el dito Conte slargato e posto in liberta. e non tenuto in preson con altre parole ut in litteris.

(Marino Sanuto' XXIV. köt.)

¹⁾ 1517. június' 21. alatt. Di Franza dil orator nostro date a Paris adi 16. mazo. scriue „che vno Francisco da Coli da Conecian familiar dil Cardinal Curzense e uenuto deli per instar con il Christianissimo Re la liberation dil Conte Christoforo Frangipani e preson qui in Toreselle.“ Dil dito di 7. zugno come adi 5 recepte do lettere dila Signoria nostra di 19 et 23 dil passato: fo a trouar il Gran Canzelier zercha le prolongation dile trieue con la Cesarea Maesta et Signoria nostra *l'altra* in materia dil conte Christoforo Frangipani etc. — il qual Gran Canzelier laudo la risposta dil Senato zercha la perlongation dile trieue etc. Il nontio dil Cardinal Curzense pro la liberation dil Conte Christoforo e partito di li e andato a trouar il Christianissimo Re, qual dice vol star ala corte per veder la fin. Dil dito di 10 come — — e partito quel Francisco da Coli deli per la corte dil Roy, il qual si a dolesto non sia sta relaxsa il conte Christoforo, dicendo in li capitoli fati a Noion era sta concluso tal relaxatione. Il Gran Canzelier li anega esser sta fata tal capitulatione; e uol andar ala corte dito Francisco da Coli, e il Gran Canzelier li a dito, questa e la verita di tal liberation non e sta mai parla.“ etc.

(U. o.)

Június' 29. alatt. Di Franza dil orator nostro date a Paris adi 15 — — scriue „esser sta con dito Gran Canzelier, qual li disse aue auto risposta dil Re, qual lauda la risposta fata per il senato nostro zercha perlongar le trieue etc. et zercha il Frangipani lauda sia slargato con ogni segurtá cauzion bona; e lauda Sva Maesta la risposta fece esso Gran Canzelier ali oratori Cesareo e Catholico, e a quel Francisco de Colli nuntio dil

A' spanyol király is irt Frangepán' érdekében, és pedig nem csak lömlöczből kibocsáttatása, hanem fogságból kiszabadítása végett is (per la liberation) a' velencei köztársasághoz levelet ¹⁾.

Július' 22-kén ezen kérdés megint a' pregadi-tanácsban tárgyalatván, ámbár az indítványozó collegio di terra ferma a' francia király' kívánsága szerinti levelet indítványozott a' spanyol királyhoz, és sokan a' gurki bíbornoknak már 45 napig Velenczében tartózkodott küldöttét szintezen válaszzal vélték haza bocsátandónak, még is győzött Emo Lénárd' indítványa, mikép az egész tárgyat függőben kell tartani, míg a' francia király ez iránti nézetéről határozottabb tudósítás nem érkezik. Közlöm a' tanácskozást Marino Sanuto' munkájából:

Fo poi posto per li sauii dacordo, non era ser *Luca Trum* amalato, et ser *Benedetto Dolfim* fuera dila terra, vna lettera in risposta al Re Catholico, come hauemo receuto la sua lettera zercha il Conte Christoforo, et certificarlo dila observantia dila Signoria nostra verso soa Maesta e tuti li serenissimi Re pasati; e come dil Conte Christoforo, e ben tratado et la contessa so moier vene in questa terra et e con lui; et che perche il Christianissimo Re ne fe richieder, *lo lassesemo in liberta con fideiussion e sacramento di non si partir di qui*, sperando presto sara aconze le cose nostre con la Cesarea Maesta mediante la Christianissima Maesta e la sua Catholica Alteza; et *cussi per amor suo siamo sta contenti far questo*, scriuendoli che lorator nostro, qual vien ala Sua Maesta, per lui quella intendera lamor li portamo con altre parole ben poste per la opinion di sauii etc.

Et ser *Lunardo Emo* el consier ando in renga dicendo, non sentiua questa opinion e ben, che fusse sta preso cussi lassarlo in liberta con securta; tamen poi le lettere di 15 zugno non si ha altro di Franza, dicendo non e da lassar tal homo. Item la voluto scampar via non truoua securta di dar etc. Et vol scriuer in Franza prima vna lettera zercha questo lorator sapi lopinion dil Christianissimo Re, et in questo mezo se indusii queste do lettere.

Perche li sauii etiam messeno in consonantia scriuer in risposta dile lettere dil Cardinal Curzense, per expedir il suo messo e qui za zorni 45, et si faro a quella dil Re di spagna vna antidata.

Hor li rispose al Emo ser *Francisco Foscarì* el caualier sauiu dil conseio dicendo, e execution di quanto fu preso et era bon scriuer le lettere con molte raxon dite per lui, et l' Emo si tolse zoso di scriuer in Franza et messe de indusiar fin vengi lettere di Franza.

Poi ser *Zuan Antonio Dandolo* e dila zonta ando in renga scu-

---

Curzense, che in lo apontamento fato a Noicon non fo promesso zercha dito conte Christoforo Frangipani alcuna cossa. (U. o.)

¹⁾ 1517-ki julius' 22-ke atatt. Fo leto la lettera dil Re Catholico scrisse ala Signoria per la liberation dil Conte Christoforo. (U. o.)

sandosi la voluto scampar, e si douea far inquisition; poi dise di ordine dil colegio dominica li parlo di segura, non troua li Todeschi, non voleno dar partida di bancho, perche li lhoro danari resteriano morti in banco. Poi disse chel Conte Christoforo diceua di vna zoia o vno diamante im ponta posto in vna caseta, e tamen era zoia siche sempre laso fede non era per manchar, e lui rispose il diamante si pol romper over farsi qualche signal sul viso etc. hor ando le parte vna non sincere, 2 di no, 85 di sauii, 103 dil Emo dil indusia e qnesta fu presa e comanda gran credenza.

(XXIV. köt.)

Egyébiránt már július' 29. érkezett Velenczébe a' fennebb említett da Colli Ferencz mint a' gurki bíbornoknak Frangepán Kristóf' felszabadítása' ügyébeni másik küldöttje, egyszersmind annak július' 13-árólí levelét magával hozván.

Da Colli Ferencznek megjelenése kedvetlenül hatott a' velenczeiekre. Ö conegliánói születésénél fogva a' köztársaság' alattvalója lévén, midőn a' császár és Velence közt kezdődött a' háború, az előbbinek részére állt, azután által is ment hozzá, és császári tanácsosi czímet nyert; mellyel díszesítve, miután a' köztársaságnak szabad menedékét megnyerte, most Velenczében megjelent ¹⁾.

Augustus' 8. 9. és 10. történtek evvel tárgyalások, de ezek is semmi különös sikerhez nem vezettek, úgy hogy nem vala képes egyebet kieszközölni, mint mit a' velenczei kormány a' francia királynak már ígért, s mit most ennek újlag, valamint a' spanyol királynak és a' gurki bíbornoknak is írtak.

Már július' 29-ke alatt olvassuk: Item fu terminato far doman pregadi e tornar li lasuii con le soe opinion di scriuer al Re Catholico e al Curzense de quanto fu preso semo contenti slargar il Conte Christoforo oandone segura e cauzione.

Augustus' 8. alatt. Vene in collegio con li cai di X quel Francisco da Colle rebello nostro, il qual con il saluo condotto auto come noncio dil Cardinal Curzense e uenuto, vestito damaschin cremesim, e sagace homo, il qual — et disse la sua venuta per la liberation dil Conte Christoforo Frangipani cugnato dil suo patron, oferendossi quello far per la Signoria con l' Imperador si vengi ala pace con altre parole. Et il principe lo carezoe et rispose, il Conte Christoforo era ben trattato, et andasse ozi a parlarli con ser Zuan Antonio Dandalo prouedator di prisoni. Et cussi fo ordinato landasse et cussi andoe. etc.

¹⁾ 1517. július' 29-ke alatt. Dil Cardinal Curzense ala Signoria dil 13 dat. in —; como manda di qui Francisco da Colli suo per tratar con la Signoria la liberation di suo cugnato Conte Christoforo; prega voi darli saluo condotto et udirlo etc. E nota, dito Francisco da Colli e da Coneiam subdito nostro e rebello in questa guerra, e si da titolo Consier Cesareo. Da poi disnar per collegio con li cai di X fu mandato il saluo condotto, chel uengi liberamente. (U. o.)

Augustus' 9. alatt. Vene quel Francisco di Colle noncio dil Curzense, al qual fo dito la deliberation fata dil Senato di slargar el conte Christoforo dandone fidejussion di non si partir e jurando solenni sacramento; et cussi si a scritto al Christianissimo Re, et al Catholico Re, et al Cardinal Curzense, si che ditto messo tornera a caxa, e fo expedito con li cai di X.

Augustus' 10. alatt. Vene in collegio quel Francisco da Colle di Coneian, dicendo pur con li cai di X auer scritto al Curzense suo patron al bisogno e lui stara in questa terra per ueder di trouar le segurta justa la deliberation fata azio ditto Conte Christoforo sia slargato de doue el si ritroua. (U. o.)

Ezen időben Frangepán' tömlöczből szabadulása végett a' francia udvar' részéről új indítvány történt. Már július' 15-kén azt írta Badoer, a' köztársaságnak követe Franciaországban, Velenczébe, hogy a' francia kormány' férfiai a' császári és a' spanyol követek' sürgetésére ötlet Frangepán Kristóf' szabadon bocsátatása végett újra megszólították; s hogy, miután utasítása' értelmében Frangepán a' friauli városokon véghez vitt pusztításait említette, ök a' pápának és a' francia királynak ezen kérdés' elitélése végett egy kölcsönös bizodalommal választott bíróságot ajánlottak ¹⁾. Erre august. 1. azt felelte a' köztársaság, mikép semmi módon a' pápa' bíróságában meg ne egyezzen, a spanyol és francia királyok' tekintélye e' tekintetben elég lévén ²⁾.

Badoernek még három más levelét is alkalmam volt látni, egyet augustus' 15-kéről, mellyben egyszerűen csak a' velencei kormány' levele' átvételéről tesz jelentést, tudtul adván, hogy a' spanyol királyhoz és a' gurki bíbornokhoz a' vett leveleket által küldendi ³⁾; másť augustus' 20-káról Raonból, mellyben azt írja, hogy a' császári

¹⁾ „Come fo chiamato doue era monsignor il Gran M^o, Gran Canzeliero, Lutrich et Episcopo di Paris; et reduiti in vna camera — — — li hanno fato instantia extrema dila relaxation dil conte Christoforo; al che lorator nostro disse le raxon scritoli per le lettere dila Signoria nostra non e da liberarlo etc. Et inteso questo l'horo Francesi diseno: „Rogati rogamus.“ I qual dimando, si lera slargato. Lorator disse, teniua de si. E il gran Canzeliero rispose, averlo afirmato a diti (Cesareo et Hispano) oratori, ai qual li disseno dile querele nostre dile ville di Friul; al che l'horo oratori etiam si doleano di nostri, per il che trouono questo, che fusse mandato doy, vno per il papa, laltro per il Christianissimo Re a judichar tal differentie e inobseruation di trieué, dicendo cussi si faria.“ (1517-ki augustus' 1-je alatt. U. o.)

²⁾ „Che per niun modo volemo star in iudicio di agenti pontificii, — — — perche basti il Christianissimo Re e Catholico a judicare le differentie nostre.“ (U. o.) A' köztársaság nápolyi kereskedése' érdekében kereste a' spanyol király' barátságát.

³⁾ „Come a riccuute lettere dila Signoria nostra; non ha potuto esser con il Re Christianissimo in materia dil Conte Christoforo; mandera la lettera al Catholico Re e Cardinal Curzense in Fiandra (Augustus' 22-ke alatt. U. o.)

és a' spanyol követektől, kikkel a' köztársaságnak Frangepán Kristóf ügyébeni határozatait közlőtte, szívesen fogadtatott (mire a' pre-gadi tanács azt végezte, hogy mind a' császárhoz, mind a' spanyol királyhoz barátságos leveleket fognak intézni¹⁾; — végül egyet sep-tember' 14-kéről, mellyben jelenti, hogy a' köztársaság' tudósításait a' császári biztosnak a' trienti püspökkeli tractatusáról és a' budai követnek Frangepán Kristóf' tekintetébeni értesítéseiről kezéhez vette²⁾).

Érdekesek végül Frangepán Kristóf' fogsága' ügyében *Bon Alajos*nak a' velencei köztársaságnak a' magyar király' udvaránál volt követe' 1517-ki levelei is. Látjuk ezekből hogy *Frangepán György kalocsai érsek* rokona' Kristól' érdekében a' velencei követnél több ízben lépéseket tett. De ha a' császár, a' spanyol király és a' gurki bíbornok nem tudták Kristóf' szabadulását kieszközölni, hogy lehetett volna ezt egy egyszerű magyar praelatus' kérelmétől várni?

Azon kívül volt Frangepán Kristófnak Magyarországbán egy hatalmas ellensége, *Bakács Tamás, a' primás és bíbornok*, ki régi és meghitt barátja lévén a' velencei köztársaságnak, befolyása által a' szegény fogolynak sokkal többet ártott, mint György bátyja a' legkedvezőbb viszonyok közt neki használhatott volna. Hivatkoznom kell e' tekintetben főképp *Bon Alajos*nak Budán 1517. augst. 9-kén költ levelére, mellyben ez Bakács' nyilatkozatairól és tanácsairól ír. Frangepán Bernardint és fiát Kristófot igen veszedelmes embereknek jellemezvén, azt tanácsolta a' velencei kormánynak, hogy ezt semmi esetre szabadon ne bocsássák. Augustus' 12-ke alatt a' követ ezen különös gyűlölet' okát is közli; t. i. mivel Frangepán Bernardin Cze-baviai Jánostól, ki a' primásnak egyik unokahugát nőül birta, két helységet elragadott.

1517. augst. 28. alatt: Di Hongaria di ser Aluise Bon dotor orator nostro di 9 dat. a Buda: „Come il Reverendissimo Cardinal Strigoniense legato li mando a dir lhauia da parlar, e cussi ando a trouarlo; qual li dimando, *si la Signoria haueua ancora presom quel Conte Christoforo dicendo gran mal di lui e dil Conte Bernardin suo padre; e che sono gran nemigi dil Re e dila Signoria nostra; et chel non sia lassato*, dicendo voria saper, si la Signoria vol ajutar il Re contra dito Conte Bernardin a tuorli il stado. Lorator li disse, la Signoria erà stracha dila guera, non sa si la uora intrar in altra.

¹⁾ E sta con lorator Cesareo et dil Re Catholico. e monstratoli la lettera zercha il Conte Christofora et accertarlo, era ben trattato etc. Et quello era decreto di far per far cossa agrata a quelle Maesta con altre parole risposena piacerli et scriueriano al uno e laltro di soi Reali“ etc. (September' 3-ka alatt. U. o.)

²⁾ „In quel zorno recepute lettere nostre di 2 con li exemplii dile lettere dil Vescouo di Trento e capitoli dil orator e in Hongaria in la materia dil Conte Christoforo qual opera ali bisogni. etc. (September' 26-ka alatt. U. o.)

Il Cardinal disse, scriue, *non sia lassato, ui fara ogni mal.*“ etc; és Bonnak másik levele augustus' 12-kéről, mellyben „scriue la causa dila inimicitia dil Carl Strigoniense con il Conte Bernardin Frangipani e per auer tolto do lochi al conte Zuanne di Corbauia; il qual Conte Zuenna si ha maridato nouiter in vna neza dil prefato Cardinal.“ (U. o.)

A' következő 1518-ki évben úgy látszott, mintha a' politikai viszonyok' változása Frangepán Kristóf' sorsán is segíteni fogna. A' császár és a' velencei köztársaság közt I. Ferencz francia király' közbenjárása által öt évi fegyverszünet jött létre, mellynek egyik pontja a' foglyokról, névszerint Frangepán Kristófról is rendelkezik, 's mellyet Miksa augustus' 26-kán erősített meg. Tartalma ez:

„Praeterea incarcerati utrinque medio bellorum hactenus inter eos habitorem relaxabuntur libere et obsque aliqua solutione pecuniarum; dempta tamen expensarum per eos factarum durante captivitate honesta satisfactione. *Cum vero Comes de Frangepam dictus Ducis et Domini captivus longe ante praedictam treugam fuerit donatus jam Christianissimo Regi, conventum fuit, quod sub fide sua relaxabitur, per quam pollicetur se mansurum captivum in Curia tamen dicti Christianissimi Regis.*“

Most mindnyájan azt várták, hogy Frangepán Kristóf tömlőczéből ki fog bocsáttatni. De a' velencei köztársaság még arra sem akart reá állni, a' miben a' francia királylyal már előbb megegyezett.

Így újra hónap múlt hónap után, és új meg új nehézségek adták magokat elő, mellyeknél fogva Kristóft szabadon bocsáttani nem látszott lehetségesnek.

Illy viszonyok közt már octoberben jött azon hír a' velencei pregadi tanács elébe, hogy ő beteg, 's hogy betegségénél fogva más szállást kíván. Az ezen hó' 13-kán tartott pregadi tanács' ülésében t. i. Dandolo János a' tömlőczi főőr Frangepán Kristóf betegségét, valamint kívánságát is, mikép a' fegyverszünet' feltételeinél fogva a' tömlőczből valami magán lakházba bocsáttassék gyógyítás végett, följelentette. Frangepán a' Signoriától ezt annál inkább várta, miután ő atyjánál Bernardinnál fogságban levő egyik velencei kapitány *Manfron Gyula*' kiszabadulása végett a' szükséges lépéseket már megtette és az el is fogadta. Azonban kérésével czélt nem ért. Maga a' doge és többen készek voltak ugyan reá hajolni; de Trum Lukács tanácsnok az egészet tettetésnek jellemezvén kivitte, hogy Velenczének két legelőkelőbb orvosai da Montagnana Bertalan és Brochardo Mariin mesterek hozzá a' tömlőczbe küldettek, őt ott orvosi gondviselés alá veendő¹⁾. Marino Sanuto ezt elbeszélvén Fran-

¹⁾ 1518. octob. 13. alatt: „Vene ser Zuan Antonio Dandolo e di Pregadi et sora i presoni, qual vno solo resto in li cabioni, dicendo: Il conte Christiano e do zorni sta malissimo di doia di fiancho, la moier sua la contessa

gépán Kristófról azt adja hozzá: „lui e disperato, uede non poter esser liberato, et si crucia multo.“

Másnap (October' 14.) az orvosok a' pregadi tanácsban azon jelentést tették, hogy Frangepán Kristóf csakugyan súlyosan beteg, melancholiában sínlödvén. Ezután pedig Dandolo János azt nyilatkozta ki, hogy Frangepán neki azt mondta, miszerint kínjait csak vasárnapig (15-keig) fogja még kiállni, 's hogy ha addig tömlöczéből ki nem szabadul, ő az ablakhoz álland és onnan sorsát kikijáltván, fejét a' falhoz ütendi, mert készebb meghalni, mint a' tractátusok' ellenében, miután már minden foglyok visszanyerték szabadságokat, tovább illy méltatlan letartóztatást tűrni.

Ebből élénk vita támadt, 's a' tanács' nagyobb része megegyezett volna, ha Trum Lukács Frangepán ellen kifakadván, úgy hogy Dandolo János is védelmére kelne, oda nem bírja a' gyűlést, hogy az orvosok Frangepánt a' tömlöczben még egyszer megvizsgálják.

October' 14. alatt: „La matina — veneno in collegio m^o Bartolomeo da Montagnana et m^o Marin Brochardo medici stati in Toreaesele a visitar il Conte Christoforo et referiteno: Ha dil mal assai processo tutto da homori moninconici etc. Poi andati fuora ser Zuan Antonio Dandolo e proueditor sora i presoni referi alcune parole, ha dito esso conte pregandolo, non atendi piu a questo officio, perche fin domenga el soportera; poi vedendo non esser liberato vol andar ala fanestra et cridar e poi darsi dila testa nel muro et morir poi, che vien tenuto prexom a torto contra la forma di capitoli e tutti e sta liberati. E sopra questo fo gran parole. Il collegio asentivo, ma ser Lucha Trum il consier in colora li uso stranie parole; el qual ser Zuam Antonio Dandolo refudo questo cargo dicendo non si voler piu impazar et cussi fece. La Signoria mando a dir ali medici tornasse li; il quel conte etiam a vno suo medico m^o Dominico da Monopoli fratello dil Monopoli lezeua a Padua.“ (U. o.)

Ezen jelenetek után valóban nehéz szavakat találunk, melyek a' velencei köztársaságnak Frangepán Kristóffali e' méltatlan bánásmódját illőleg jellemezhetnék; annál inkább, minthogy magát még azon ürügygyel akarta igazolni, hogy a' franczia király' kedvéért tartják fogva (tenuto a requisition dil re christianissimo iusta li capituli dela trieua) holott a' franczia király már rég kimondta

e con lui, il qual suplicha la Signoria voi liberarlo e ponerlo in vna caxa per varir justa li capitoli dila trieua; et che lha via aceta la partida fata in banco di Pixani di dar per le spexe di Julio Manfron e preson di suo padre a raxom di vno raines al zorno per il tempo e stato presom, con questo metti a coato li danni ha dato, et che lha scritto al padre sia liberato cussi, adesso e amalato, ne pol piu star li. Fo parlato assa in Collegio. Il principe e molti voleua conciederli; ser Luca Trum consier non volse, dicendo fenzeua et fo mandato do medici a visitarlo, m^o Bartolomeo da Montagnano et m^o Marin Brochardo di primi dila terra; i quali andono in Toreaesele e li ordinono certe medicine.“ (Marino Sanuto XXVI. köt.)

abbeli kívánságát, hogy Frangepán a' tömlöczből magán lakházba szállíttassók, hol kezesség mellett, miszerint Velenczéből el nem távozik, megmaradhatna.

De más részről megfogható, hogy Frangepán Kristóf minden szabadulási reményeit hiúsúlni látván, végre maga próbált magán segíteni szökés által. Ez november 3-kán történt. Ez nap t. i., az olasz számítás szerint 23 órakor a' Toresellei tömlöczőrök egyike az együttlévő tizedtanácshoz jött jelentést tevő, mikép zörgést hallott, mintha vasat fűrésznéneek és törnéneek össze. A' tizedtanács azonnal Adriani Jánost titoknokát néhány főtiszttel oda küldötte, kik csakugyan átfűrészelve találták Frangepán' tömlöcze' ablakvasait, úgy hogy azokat helyökből csak kimozdítani kellett mikép azután kötélen leereszkehdhessék, 's ekép még ez éjszaka megszökdhessék. A' titoknok mindjárt a' hely' színén tette az illető vizsgálatot és a' tizedtanácshoz visszatérvén azt benyújtá.

1518. *noveemb.* 3. Da poi disnar — — — hessendo reduto il Conseio di X a hor. 23. vene vno guardian dil Conte Christoforo Frangipani e preson in Toresele, tenuto a requisition dil Re Christianissimo justa li capitoli dila treuva, et ha sua moglie con lui, madona Polonia sorela dil Reverendissimo Cardinal Curzense. Et disse come haueano sentito romper li ferri zoe limar con vna lima sorda; per il che subito fo mandato Zuan Baptista di Adriani secretario dil Conseio di X a veder con li capitani et trouono altondo uarda sul ponte over piazza era segati li ferri, siche non manchaua si non tirarli via, per il qual buso esso conte con vna corda si calaua zoso, et scampaua via. Vnde steta in ueder questo e notar piu di do hore, — — — e lassado li capitani et guardiani dentro, il prefato secretario torno al Conseio di X a referir il tutto. Et si non erano acorti ozi zoe questa note schampaua via.

És most alkalmat nyert a' köztársaság Frangepán Kristóf körül súlyosabb intézkedéseket tenni. Mindenek előtt elvlasztatott tőle neje; Dandolo János, ki hét esztendő óta a' tömlöczök' főöre lévén, ezen idő alatt 1203 foglyot őrzött vala a' nélkül, hogy csak egy is megszökött volna, leköszönt Frangepán' további őrzéséről; melly aztán két tizedtanácsí titoknokra di Lodovici Dániel és Cavaza Konstantínra bízott. Egyszersmind vizsgálat is rendeltetett Frangepán' szökése' eszközlői ellen ¹⁾. Franciaországba is legott megíratott

¹⁾ Mindjárt Adriani rendelte: „far ussir la moglie di presom, mandarla ala sua caxa che la tien zoe —, et le femene, laua retenirle con custodia et examinarle de plano.“ — „Et e da saper, era sta deputati do secretarii per li cai di X con la Signoria, zoe Daniel di Lodouici et Constantin Cauozo. I quali hauesse tal cargo in loco di Zuan Antonio Dandolo, qual a seruato mexi 84 sora li presoni, et auti presoni numero 1203 computa quelli di Cabioni; e niun e fuzito; e tutti si lauda di lui. Hor in Collégio vene a parole con ser Luca Trum el consier et refudo tal cargo ne piu si impazaua di dito conte Christofolo. Li capi di X foranono poi processo, chi aporta i

Frangepán' megíusult szökési kísérlete, mellyet a' francia király rosszalt ¹⁾.

Ekkor mindazonáltal Frangepán Kristóf' sorsa új stadiumba lépett volt. A' történt diplomatiai egyezkedéseknél fogva ő most a' francia királynak volt általadandó. Már november' 9-ke alatt vett ő mind a' császártól mind sógorától eziránt tudósítást ²⁾; mire ő azonnal tudtul adta a' Velenczében lévő francia követnek, hogy Franciaországba menni kész ³⁾.

Nem sokkal ezután történtek is intézkedések elszállításáról. A' velencei köztársaság Manfron Gyula visszaérkezéével azonnal általadandónak határozta ⁴⁾; a' francia király pedig azt rendelte, hogy Milanóba szállíttassék, 's ott Lutrich kormányzó által őrizet alatt tartassék. A' terv az volt, őt a' spanyolok által elfogott Navarrai marschalért kiváltani. Az általadási módot illetőleg, Crémáig velencei vigyázat alatt volt elszállítandó, 's ott a' francziáknak általadandó, hogy ezektől Milánóba vitessék.

November' 20-káról írja *Badoer* Párisból: „Soa Maesta — — — voleua sub fide lassarlo (Frangepánt) in liberta per contracambiarlo con il maraschal di Nauara, che presom in Spagna; poi disse, e bon la Signoria lo mandi a monsignor di Lutrich a' Milan pual lo tegnira prexom“ etc. (1518-ki december 4-ke alatt U. o.) — Egyébíránt már *november 15-kén* vette a' közlársaság Milanoban lévő Caroldo János Jakab titoknoká' levelét: *Comunicho a monsignor Illustrissimo (Lutrich) come el (Frangepán) voleua schampar etc. Soa Signoria laudo farli bona custodia etc., per esser dil Seschalco (seneschallo)*

ferri, e dil modo volea fuzer etc. Stete Consejo di X con la zonta suso fino hor — di note.

¹⁾ *Badoer* követ' jelentése Párisból november' 20-káról: „Ozi e stato dal re — — comunicho a Sua Maosta la fuga, voleua far il Conte Christoforo Frangipani. Sua Maesta disse, *a fato mal e vilanamente*, la Signoria a fato ben a farlo ben custodir. (Marino Sanuto' XXVI. köt. 1518-ki dec. 4-dike alatt.)

²⁾ *November 9-ke*. E da saper in questi zorni vene vno nontio dil (al) Conte Christoforo e in Toresele, et vien dila corte dila Cesarea Maesta, qual venendo si fe mal, et conuien esser portato, et cussi aue licentia dila Signoria; *et porto do lettere* al dito conte; *vna* del Imperator qual e data adi — in —. E li scriue latine, *come per la capitulation di la trieuva fata el conuien andar in Franza*, et vadi di bona voglia, che questa andata li sara di honor e tegnira bon conto di lui, con altre parole, ut in ea. *Laltra* e in todesco de suo cugnado il Cardinal Curzense, che dice questo medemo e lo conforta andar, e chel stara poco etc. Le qual lettere a molto mitigato lanimo suo, et e contento andarui.

³⁾ *November' 12-ke*, „Vene in colegio lorator di Franza dicendo il Conte Christoforo li a mandato a dir, e presto andar in Franza, si lui vol; et che esso orator li a mandato a dir non hauer auto alcun ordine dal Re suo. Li fo risposto, si aria ben di Franza; *di questo laudata la risposta hauia fata* 'stb.

⁴⁾ *Nov. 12-ke*. „Che ancora Julio Manfron condutier nostro che presom dil padre dil Conte Christoforo non eran liberato, licet habi auto vna partida in banco de duc. 800 per le spexe.“ (U. o.)

di Nauarra che prexom in Spagna et a gran poter in dito Regno di Nauara. E tien il Re Catholico per questo Conte Christoforo non lo incambiera; qual e presom in Satiua in vno castello fortissimo.“ (U. o.)

December 11-ke alatt: „Vene in Colegio lorator di Franza dicendo auer auto lettere, prega la Signoria voi mandar il conte Christoforo Frangipani ben custodito a Crema, di doue vegnira altra custodia di Milam per condurlo a Milam. Li fo risposto per il principe, zonte fusse Julio Manfron che prexom di suo padre, si manderia; per il qual e sta mandato e de di in di se deueria saper di lui.“ (U. o.) — Badoer is *november 26-káról* írja Párisból: „Monsignor gran M^o averli dito da parte dil Re, scriui ala Signoria, voi consignar il Conte Christoforo e altri presoni sicuri fino a Crema o Cremona; e li altri saranno liberati; ma il Conte Christoforo stara presom per far il riscato dil Maraschal di Nauara; e la Signoria lo donera al Re; e sia ben custodito.“ (U. o.)

A' meghatározott előzmények után, miután december' 21-kén Manfron Gyula Velenczébe vissza érkezvén magát a' pregadi tanácsnál jelentette ¹⁾, 1519. január' 6-kán reggel csakugyan elutazott Frangepán Velenczéből. Marino Sanuto' cremai utját következőleg beszéli el:

1518. decemb. 22. Vene (in Colegio) lorator di Franza con i Cai di X per meter ordine dil partir dil conte Christoforo per Milam, e darli bona custodia per crema.“

Decemb. 28. Fo termina che il conte Christoforo Frangipani e in Toresele vadi zuoba via, et sia acompagnato con bona custodia fino a Padoa, et poi con 4 homeni darne col luogotenente dil Sor Janus di Campofregoso zoe a caualo ala liziera fino a Crema; e li sara consignato a chi mandora Monsignor di Lutrich a tuorlo; et non voleno meni con si soa moier per adesso. Et tamen non si parti il di deputato, come diro di soto.

Decemb. 31. Vene lorator di Franza in materia dil conte Christoforo Frangipani va a Milan con custodia. Atento e venuto vno auiso per via di Padoa, che in camin todeschi si prepara venirlo a tuor zoe e cauali 18 anoal di soi parte dila soa careta e altri todeschi armati per acompagnarlo, vnde fo sora stato di mandarlo per darli piu segurta.

1519. januar' 6. „In questa matina si parti il Conte Christoforo Frangipani, stato prexom in Toreselle zorni 1813. Et e venuto per lui il locotenendo Sor Janus di Campofregoso et lacompagna a Padoa per condurlo securamente fino a Crema et ando con le bar-

---

¹⁾ *Decemb. 21.* „Vene in Colegio Julio Manfron condutor nostro stato prexom fin hora dil Conte Bernardim Frangipani in vno castello chiamato — vestito di veludo negro longo etc. El principe li fece bona ciera. (U. o.)

che dil Conseio di X fino a Liza fusina. La moglie ando con lui in vna altra barcha fino a Liza fusina, doue tolse cambiato da lui. El qual conte zonto a Padua intrara in vna leticha coperta menata da 4 caualli et comodamente andara. Nel suo partir donse danari e al capitano dile barche e altri oficiali dile barche dil Conseio di X per farli bona man. Et eri sera la Signoria li mando di ordine dil Colegio nel Conseio di X Zuan Batista di Adriani secretario a usarli certe bone parole e andasse aliegramente in Franza, e quello e seguito e stato per causa dila guera. El qual disse era sempre bon seruitor di questo stado e ringratiaua la Illustrissima Signoria dila bona compagnia fatoli etc. Tolse licentia questa matina a hor. 13 chel parti da ser Zuam Antonio Dandolo fo ala sua custodia e di altri presoni ringratiandolo etc. El qual ser Zuan Antonio li dono vno anello dorò con vna turchexe con lettere a torno: „Spes mea in Deo est;“ che il suo voto scritto im piu luogi in Toreselle qual laue molto a caro ¹⁾).

Január' 21. Dil Conte Christoforo Frangipani dat. a Jurzi nuovi (?) adi —, scriue rigratiando quando el si parti fu mandato D. Zuan Batista di Adriani a oferirli et farli pagar le spexe; lui e bon seruidor e lauda molto la compagnia li ha fato quel D. Jac^o Spinola locotenente del signor Janus, et a Padoa ser Marco Antonio Lore-dam capitano, che lhonoro assai; et cussi a Vicenza et a Verono fo uisitato da ms. Stefano Magno fiol dil podesta; et a Brexa dal vicario; si che in questo viazo auto vna optima compagnia; per il che prega, Dio conserui questo stado longamente. Amen.

(Marino Sanuto' XXVI. köt.)

Így jutott Frangepán Kristóf 1519. elején fogolyképen Milánóba ²⁾; a' honnan végre csakugyan sikerült a' megszökés ³⁾. A' velencei köztársaság mindazáltal, melyet már szabadságban létezővén kért, mikép szabad menedék mellett engedtetnék meg neki Velenczébe jöni, hogy ott némelly hátralévő ügyét elintézhesse, és tett fogadása szerint a' chiozai szent Máriánál ájtatoskodhassék, ezen engedelmet a' francia király' tekintetéből töle megtagadta ⁴⁾.

¹⁾ Frangepán elutazása azonnal tudtára adatott a' francia királynak.

²⁾ Justiniani Antal az új velencei követ Párisban onnan 1519-ki januar 29-ke alatt ír: Come riceuute di 7 et 9 zercha il partir per Crema dil Conte Christoforo fo dal re, li disse questo, Soa Maesta disse li piaccea, e cussi hauia dal suo orator residente qui (Februar 7-ke alatt U. o.)

³⁾ 1519. octob. 20. Da Milan fo lettere dil secretario Caroldo, come si hauia, il Conte Christoforo incolumen esser passe per quelli monti et capitado ad archo siche e sicuro; et ha quelli do francesi con lui^o etc. (Marino Sanuto XXVI. köt.)

⁴⁾ 1519. nov. 8. „Vene ser Zuam Antonio Dandolo dicendo auer auto lettere e vno nontio dil conte Christoforo Frangipani olim preson nostro, che fuzite di Milano. Qual e a Castel Nuouo suo castello vicino a Fiume; suppli-

Közleményeimben, mellyek Frangepán Kristóf' velencei fog-ságát egykoru kütfőköl tökéletesen felvilágosítják, úgy hiszem *három tekintetben* nem épen siker nélkül fáradoztam.

Szoros történettudományi szempontból szolgáljanak azok mutatóványul, melly roppant tökéletesbülést várhat még hazai történetünk egyes részleteiben, *ha kütfői szorgalmatosan gyűjtetnek és feldolgoztatnak*. Pedig ez az egyedüli út, mellyen a' magyar történet valóságos nyereményt és emelkedést remélhet, mellyen tehát haladnunk lehet is kell is. A' történetírásnak u. nev. szelleműs módora, melly kütfői vizsgálatokon túl tesz, és a' nélkül, hogy az egyes tények' részletes critikai tanulásával foglalkodnék, azoknak csupán szellemi oldalát akarja felfogni, historiai elveket és nézeteket tőlök elvonni, mellyek azután további következtetéseknek szolgáljanak alapúl: ezen módor, mondom, könnyen célját téveszti, sőt a' *történeti* u d o m á n y' rendeltetésével ellenséges összeütközésbe is jöhet. Frangepán Kristóf' velencei viszontagságai egyébként példát nyújtanak a' kezdődő XVI. századi magyar aristocrazia szellemének és az egyes magnások' személyes viszonyainak méltatására is.

Egyszersmind költőink, kik a' történeti költészetet űzik, a' kütfőköl közvetlenül merített bö történeti anyagból meggyőződhetnek, mikép egyes eseményeket is gyakran a' legkisebb részletekig, tehát egyedül a' történettudomány' útmutatása mellett kütfői tanulmányok által teljesen fel lehet világosítani. Vajha ezt szívökre vennék, 's költeményeik' tárgyát ne csupán egyik másik, hivatott hivatalan történetíró' munkájából, hanem magokból a' történeti kütfőköl közelebb megismerni ügyekezzenek. Szép példát mutatott e' részben *báró Eötvös József*, kinek utolsó regénye: „*Magyarország 1514-ben*“ nem csak költészeti, hanem történettudományi szempontból is becses.

De szabadjon végre hazánk' mívelt közönségét általában is felhoznom. Hogy nemzetünkben előszeretet létezik szép története iránt, tény, mellyet — nemzeti szellemünk' dicséretére legyen mondva — mindenkinél tapasztalhatunk ki magát magyarnak vallja. Egyébiránt ha kívánjuk, hogy ezen érzelem ne csak pusztá időtöltés legyen, hanem közhasznu gyümölcsöt is teremtsen, eszközökröl kell gondoskodni, mellyek által nemzetünk' és hazánk' dicső multját minél alaposabban és terjedelmesben megismerhessük. Ez közvetlenül történettudósainkra van ugyan bízva, de ha ezeknek ügyekezeteitöl csakugyan hasznos sikert akarunk várni, szükséges, hogy a' nagyobb közönségben támaszszaal birjanak; hogy tudományos fáradozásaikban ez szívvel lélekkel részt vegyen; sőt hogy részéről azokat

---

cha li sia fato saluo conduto per venir a compir vno suo vodo ala Madona di Chioza; l'altra poter far portar via alcune robe lasso di qui. E il Colegio li rispose di venir non li par, hessendo fuzido da Milan, azio il Christianissimo Re non habi a mal; et di le robe li feno il saluo conduto.“ (U. o.)

külsőleg, anyagi segítséggel szinte előmozdítsa. Hazánk' története becses nemzeti kincs, de mellynek őrzése és emelése, habár közvetve bizonyos közhasznu gyümölcsöket hoz, még is közvetlen áldozatokkal jár; 's méltánytalanság volna ezeket egyedül a' tudóstól követelni. Szabadjon tehát hazánk' történetét a' magyar nagyobb közönség' részvételebe is ajánlanom; szabadjon e' tekintetben jelen igénytelen kutatásaimat kis ajándokul neki is átadnom; de főkép hazánk' nemes szívü és magasztos jellemü leányainak pártfogását is történetünk' számára kikérem. A' magyar történet olly gazdag a' női erény' legjelesebb példáiban, hogy ezen oldalról is nemzetünk' szépeinek különös részvételét igényelheti; kik annál nagyobb gyönyört találhatnak benne, minthogy nem képzelt, hanem való tényekkel ismer- tet meg.
